

Bilaga 2

Fördelningspolitisk redogörelse

Bilaga 2

Fördelningsspolitisk redogörelse

Innehållsförteckning

1	Inledning	8
2	Inkomsternas utveckling.....	9
3	Den samlade inkomstspridningen	11
4	Inkomster i toppen av inkomstfördelningen.....	14
5	Inkomster i den nedre delen av inkomstfördelningen	17
6	Fördelningen av offentligt finansierade välfärdstjänster.....	20
7	Fördelningseffekter av reformer.....	23
	Tabellbilaga.....	27

Tabellförteckning

Tabell 2.1	Ekonomisk standard i förhållande till medianen	9
Tabell 2.2	Förändring av relativ ekonomisk standard mellan grupper 1995–2017.....	10
Tabell 3.1	Olika inkomstslags bidrag till Gini-koefficienten	12
Tabell 5.1	Indikatorer för risk för fattigdom och social utestängning inom EU och de nordiska länderna 2017.....	20
Tabell 6.1	Individuella välfärdstjänster efter ändamål 2017.....	21
Tabell 6.2	Rörelser i inkomstfördelningen 2017 när rangordning sker efter utökad inkomst i stället för ekonomisk standard	22
Tabell 6.3	Inkomstspridning för olika inkomstslag 2017.....	22
Tabell 7.1	Effekt på Gini-koefficienten och andelen med låg ekonomisk standard till följd av reformer 2015–2018	24
Tabell a.1	Nyckeltal 1995 och 2003–2017	27

Diagramförteckning

Diagram 2.1	Förändring av ekonomisk standard 1995–2017 i olika delar av inkomstfördelningen.....	9
Diagram 2.2	Bruttoinkomstens sammansättning i olika delar av inkomstfördelningen.....	9
Diagram 3.1	Lorenzkurvan	11
Diagram 3.2	Gini-koefficienten	11
Diagram 3.3	Inkomstspridning inom EU och de nordiska länderna	14
Diagram 4.1	Inkomstandelar i den översta tiondelen av inkomstfördelningen.....	14
Diagram 4.2	Ekonomisk standard i den översta tiondelen av inkomstfördelningen.....	14
Diagram 4.3	Bruttoinkomstens sammansättning för den översta tiondelen exkl. topprocenten (p91–p99)	15
Diagram 4.4	Bruttoinkomstens sammansättning för topprocenten (p100)	15
Diagram 4.5	Den översta hundradelens inkomstandel.....	16
Diagram 4.6	Den översta tiondelens inkomstandel exkl. andelen för topprocenten	16
Diagram 5.1	Inkomsttillväxt i den nedre delen av inkomstfördelningen.....	17
Diagram 5.2	Andel individer i olika inkomstgrupper efter huvudsaklig inkomstkälla 2017	17
Diagram 5.3	Andel med låg ekonomisk standard.....	18
Diagram 6.1	Välfärdstjänster för individer i olika åldersgrupper 2017	21
Diagram 6.2	Välfärdstjänster i olika inkomstgrupper 2017	22
Diagram 7.1	Genomsnittlig effekt på ekonomisk standard i olika inkomstgrupper till följd av reformer 2015–2018	23
Diagram 7.2	Genomsnittlig förändring av utökad inkomst i olika inkomstgrupper till följd av reformer 2015–2018	24
Diagram 7.3	Genomsnittlig förändring av individuell utökad inkomst till följd av reformer 2015–2018.....	24
Diagram 7.4	Genomsnittlig effekt på ekonomisk standard i olika inkomstgrupper till följd av reformer i beslutad budget för 2019	25
Diagram 7.5	Genomsnittlig förändring av utökad inkomst i olika inkomstgrupper till följd av reformer i beslutad budget för 2019	25
Diagram 7.6	Genomsnittlig förändring av individuell utökad inkomst till följd av reformer i beslutad budget för 2019.....	26

I den fördelningspolitiska redogörelsen analyseras inkomstfördelningen i ett historiskt och internationellt perspektiv. Inledningsvis beskrivs inkomstfördelningens utveckling sedan mitten av 1990-talet. Tyngdpunkten i analysen ligger på orsakerna bakom den ökade inkomstspridningen. I två separata avsnitt analyseras sedan inkomstutvecklingen i den övre respektive den nedre delen av inkomstfördelningen. Därefter redogörs för hur fördelningen av ekonomiska resurser påverkas om hänsyn tas till offentligt subventionerade individuella välfärdstjänster. I det avslutande avsnittet redovisas fördelningseffekterna av reformerna under föregående mandatperiod och av reformerna i den beslutade budgeten för 2019.

Sammanfattning

- I ett längre perspektiv, 1995–2017, har den ekonomiska standarden ökat för alla inkomstgrupper. Den mest påtagliga ökningen har dock skett i den yttersta toppen av inkomstfördelningen.
 - Kapitalvinster, räntor och utdelningar är starkt koncentrerade till personer med höga disponibla inkomster. Utvecklingen för den yttersta inkomsttoppen beror i huvudsak på att dessa kapitalinkomster har ökat kraftigt.
 - Inkomsterna i den nedre delen av inkomstfördelningen har samtidigt ökat förhållandevis långsamt. Det förklaras delvis av att transfereringar utgör en större andel av inkomsterna i de lägre inkomstskikten än i de högre. Transfereringarna är vanligen kopplade till prisutvecklingen och har inte ökat lika snabbt som lönerna.
 - Den kraftiga inkomstillväxten i toppen av inkomstfördelningen och den långsammare tillväxten i fördelningens nedre del har lett till en ökning av inkomstspridningen.
 - När den ökade inkomstspridningen delas upp på de inkomstslag som ingår i den disponibla inkomsten, förklaras den ökade spridningen framför allt av ökade och mer ojämnt fördelade kapitalinkomster.
 - Närmare fyra av tio personer av dem som tillhör toppprocenten av inkomstfördelningen gör det till följd av att de har haft tillfälligt mycket höga inkomster under ett enstaka år. I många fall rör det sig om tillfälliga kapitalvinster.
 - Den långsammare utvecklingen för grupper med låga inkomster har medfört att andelen personer med låg ekonomisk standard, mätt i relation till medianinkomsten, har ökat sedan mitten av 1990-talet.
 - Jämfört med många andra länder har Sverige fortfarande en relativt jämn inkomstfördelning. Vid en jämförelse mellan EU:s medlemsstater är Sverige ett av länderna med lägst risk för fattigdom och social utestängning.
 - Offentligt subventionerade välfärdstjänster, som äldreomsorg, utbildning samt hälso- och sjukvård, är en viktig del av fördelningspolitiken. När värdet av dessa tjänster beaktas reduceras inkomstskillnaderna med ca 20 procent, främst till följd av att hushåll med barn och äldre pensionärer flyttas uppåt i inkomstfördelningen.
 - De reformer som genomfördes 2015–2018 hade en utjämnande fördelningspolitisk profil. Reformerna bedöms ha bidragit till minskad inkomstspridning och till stärkt ekonomisk jämställdhet mellan kvinnor och män.
 - År 2015–2018 genomfördes också satsningar på välfärdstjänster, vilka hade störst betydelse för hushåll med låga inkomster. Barnfamiljer tillfördes mest resurser då utbildning utgjorde en stor del av satsningarna.
 - Reformerna i den beslutade budgeten för 2019 bedöms leda till ökad ekonomisk standard i alla inkomstskikt, men ha störst effekt på den ekonomiska standarden i den övre delen av inkomstfördelningen. Reformerna bidrar därför till en ökning av inkomstspridningen och till att minska den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män.
 - Välfärdssatsningarna i den beslutade budgeten för 2019 bedöms tillföra ekonomiska resurser i alla inkomstgrupper utom i den lägsta. Detta beror på att det främst är individer med de lägsta inkomsterna som påverkas av de neddragningar som görs inom områdena arbetsmarknadsåtgärder, äldreomsorg och socialt arbete.
-

1 Inledning

På uppdrag av riksdagen lämnar regeringen sedan 1994 en fördelningspolitisk redogörelse. I redogörelsen analyseras inkomstfördelningen i ett historiskt och internationellt perspektiv.

Kort om beräkningsförutsättningar

Ekonomisk standard

Fördelningsanalyser använder i regel ett inkomstbegrepp som brukar benämnas ekonomisk standard. Analyserna i denna redogörelse baseras också i huvudsak på detta inkomstbegrepp.

Ekonomisk standard har hushållet som inkomstenhet och individen som analysenhet. Det betyder för det första att alla hushållsmedlemmars disponibla inkomster summeras. Den disponibla inkomsten består av ett antal olika komponenter: inkomst från arbete, kapital och näringsverksamhet samt skattepliktiga och skattefria transfereringar, med avdrag för direkt skatt. För det andra beaktas hushållets försörjningsbörda och de stordriftsfördelar som uppstår när flera delar på fasta kostnader. Detta görs genom att hushållets totala disponibla inkomst justeras utifrån hushållets storlek och sammansättning och fördelas lika mellan hushållets medlemmar.

Kvinnors och mäns individuella inkomster

Ur ett jämställdhetsperspektiv kan det argumenteras för att det i stället för det hushållsbaserade inkomstbegreppet ekonomisk standard är mer relevant att studera hur stora resurser individen direkt förfogar över. Hur kvinnors och mäns individuella disponibla inkomster har utvecklats redovisas utförligt varje år i en bilaga till budgetpropositionen. I denna fördelningspolitiska redogörelse begränsas redovisningen därför till en analys av hur den förda politiken bedöms påverka den ekonomiska jämställdheten.

Kapitalvinster

I Sveriges officiella inkomststatistik räknas realiserade vinster och förluster från kapital med när individers disponibla inkomst beräknas. Värdeökningar som ackumulerats under många år kan därför komma att registreras som en stor inkomst under ett enskilt år. Vissa forskare och statistikproducenter bortser av olika skäl från kapitalvinster vid beräkning av disponibel inkomst. I de fördelningspolitiska redogörelserna inkluderas

dock realiserade vinster från kapital i den disponibla inkomsten om inte annat framgår.

Offentliga välfärdstjänster

En stor del av den offentliga sektorns omfördelning sker i form av subventionerade välfärdstjänster, som t.ex. skola och hälso- och sjukvård. Värdet av dessa tjänster ingår dock inte i den disponibla inkomsten. Som ett komplement till de traditionella fördelningsanalyserna tillämpas därför i två separata avsnitt i denna bilaga (6 och 7) ett utvidgat inkomstbegrepp. I det inkluderas även de resurser som tillhandahålls i form av offentligt finansierade välfärdstjänster.

Data

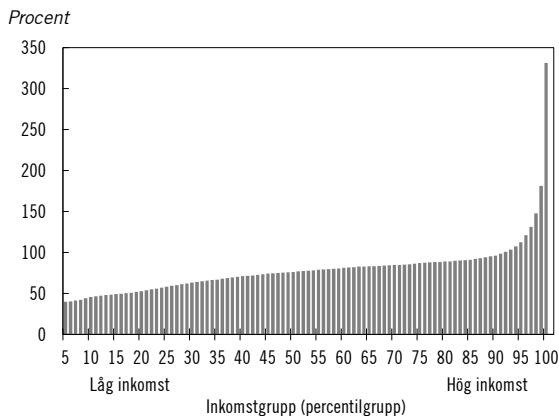
Analyserna i redogörelsen grundar sig på Sveriges officiella inkomstfördelningsstatistik som t.o.m. 2013 baseras på Hushållens ekonomi (HEK). Därefter baseras den på Totalräknad inkomstfördelningsstatistik (TRIF). För 2013–2017 grundas analyserna i denna redogörelse på ett urval från TRIF benämnt Statistiskt analysregister (STAR). Datamaterial och metoder beskrivs i Finansdepartementets rapport Teknisk bilaga till Fördelningspolitisk redogörelse april 2019 på www.regeringen.se.

2 Inkomsternas utveckling

Den ekonomiska standarden har ökat mest i den övre delen av inkomstfördelningen

Hushållens reala disponibla inkomster tenderar att stiga över tiden, bl.a. till följd av en kontinuerlig produktivitetstillväxt i samhället. Mellan 1995 och 2017 ökade den reala ekonomiska standarden över hela inkomstfördelningen. Det framgår av diagram 2.1, där alla individer i 1995 respektive 2017 års befolkning har rangordnats efter ekonomisk standard och därefter delats in i 100 lika stora inkomstgrupper, s.k. percentilgrupper. Den ekonomiska tillväxten har dock inte fördelats jämnt över olika inkomstgrupper. Ju högre upp i inkomstfördelningen man kommer desto högre har inkomstökningen varit. Mellan 1995 och 2017 ökade medianen för ekonomisk standard med 77 procent.

Diagram 2.1 Förändring av ekonomisk standard 1995–2017 i olika delar av inkomstfördelningen

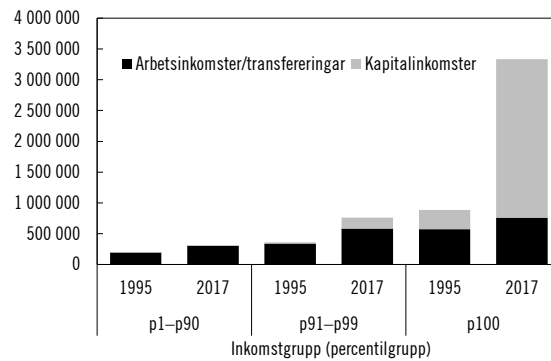

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2017. Staplarna visar förändringen av medelinkomsten i respektive percentilgrupp.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Mest iögonfallande i diagram 2.1 är den kraftiga inkomsttillväxten för den översta procenten av fördelningen. De personer som utgjorde den översta procenten i 2017 års fördelning hade i genomsnitt 330 procent högre ekonomisk standard än de som befann sig i den översta procenten i 1995 års fördelning. Kapitalvinster, ränteinkomster och utdelningar är starkt koncentrerade till personer med höga disponibla inkomster. Utvecklingen för den yttersta inkomstoppen beror i huvudsak på att dessa inkomster har ökat kraftigt (se diagram 2.2). Toppinkomsternas utveckling redovisas mer utförligt i avsnitt 4.

Diagram 2.2 Bruttoinkomstens sammansättning i olika delar av inkomstfördelningen

Medelinkomst i kronor (2019 års priser)

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2017. Staplarna i diagrammet visar genomsnittlig bruttoinkomst av respektive inkomstslag för individer som är 20 år eller äldre.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Av diagram 2.1 kan utläsas att den samlade inkomstspridningen har ökat. Det relativa avståndet mellan den översta delen och mitten av fördelningen har ökat, liksom det relativa avståndet mellan mitten och den nedersta delen av fördelningen. Tabell 2.1 visar hur den genomsnittliga ekonomiska standarden för olika percentilgrupper förhåller sig till medianen 1995 respektive 2017. Det kraftigt ökade avståndet mellan toppen och mitten av fördelningen speglar den starka tillväxttakten för den översta procenten jämfört med övriga grupper. År 1995 hade en genomsnittlig person i hundradelen med högst inkomster drygt fyra gånger högre ekonomisk standard än medianinkomsttagaren. År 2017 hade avståndet ökat till närmare elva gånger medianinkomsttagarens standard. På samma sätt speglar det ökade avståndet mellan den nedre delen och mitten av fördelningen den relativt svaga inkomsttillväxten för de lägre inkomstgrupperna jämfört med övriga grupper.

Tabell 2.1 Ekonomisk standard i förhållande till medianen

Procent	1995	2017	Förändring 1995–2017
p10	63	52	-18
p20	75	65	-13
p30	84	77	-8
p40	91	88	-3
p60	109	111	3
p70	120	126	5
p80	135	145	7
p90	159	177	11
p100	441	1077	144

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2017.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Inkomstskillnaderna har också ökat mellan olika befolkningsgrupper

I föregående avsnitt beskrevs inkomstfördelningens förändring över tid i termer av förändrade inkomstrelationer mellan olika inkomstgrupper. Ett annat sätt att analysera hur inkomstfördelningen har förändrats är att studera hur inkomstrelationerna har förändrats mellan olika befolkningsgrupper när individer grupperas efter andra karaktäristika än inkomstnivån, t.ex. efter hushållssammansättning eller arbetsmarknadsstatus.

I tabell 2.2 beskrivs hur inkomsterna har förändrats för olika grupper sedan mitten av 1990-talet. Befolkningen har grupperats utifrån tre olika indelningsgrunder: 1) ålder, kön och familjetyp, 2) arbetsmarknadsstatus, och 3) vistelsetid i Sverige. Inom var och en av de tre kategorierna är grupperna ömsesidigt uteslutande. Den ekonomiska standarden har förbättrats för samtliga grupper i tabellen. Vissa grupper har dock haft en påtagligt starkare inkomstillväxt än andra. På ett övergripande plan går det att identifiera en tydlig utvecklingstrend, nämligen att skillnaderna i genomsnittlig ekonomisk standard har ökat mellan grupper med relativt låg respektive relativt hög ekonomisk standard. För de flesta grupper med förhållandevis låg ekonomisk standard, t.ex. ensamstående föräldrar, personer med ekonomiskt bistånd och utrikes födda, ökade inkomsterna långsammare än för befolkningen som helhet. För dessa grupper ökade därför det relativa avståndet till medelvärdet i den totala inkomstfördelningen. För grupper med relativt hög ekonomisk standard, t.ex. heltidsarbetande, sammanboende i förvärvsaktiv ålder, sammanboende pensionärer och inrikes födda, ökade i stället inkomsterna i de flesta fall snabbare än för befolkningen som helhet. Det relativa avståndet till medelvärdet i den totala inkomstfördelningen ökade således även för dessa grupper.

Den samlade inkomstspridningen vid en given tidpunkt kan beskrivas som ett resultat av skillnader mellan grupper och skillnader inom grupper. I 2018 års fördelningspolitiska redogörelse visas att både inom- och mellangruppspridningen har ökat över tid, och att båda således har bidragit till den ökade totala inkomstspridningen.¹ Den övergripande slutsatsen är dock att ökade skillnader

mellan grupper (t.ex. äldre/yngre, ensamstående/sammanboende, kvinnor/män, inrikes/utrikes födda etc.) är av mindre betydelse för den ökade inkomstspridningen. Den främsta förklaringen står i stället att finna i ökade skillnader inom var och en av grupperna.

Tabell 2.2 Förändring av relativ ekonomisk standard mellan grupper 1995–2017

Procent	Real utveckling per år	Relativ ek. std. 1995	Relativ ek. std. 2017
Ålder, kön och familjetyp			
0–19 år:			
Barn	3,1	87	87
20–64 år:			
Ensamstående män med barn	3,1	81	81
Ensamstående kvinnor med barn	2,4	76	65
Ensamstående män utan barn	2,9	96	94
Ensamstående kvinnor utan barn	2,8	93	88
Sammanboende med barn	3,1	96	98
Sammanboende utan barn	3,1	135	135
65+ år:			
Ensamstående män	2,9	90	86
Ensamstående kvinnor	2,6	80	72
Sammanboende	3,3	106	112
Arbetsmarknadsstatus¹			
Sjukpenning	2,4	85	75
Arbetslöshetsersättning	1,6	82	60
Sjuk- och aktivitetsersättning	1,0	100	64
Ek. bistånd/etableringsersättning	1,5	61	43
Ålderspension	2,4	94	82
Heltidsarbetande	3,1	121	122
Deltidsarbetande	3,0	105	103
Studerande	3,0	80	79
Födelseland och vistelsetid			
Utrikes födda, vistelsetid 0–3 år	2,8	64	60
Utrikes födda, vistelsetid 4–10 år	2,5	78	69
Utrikes födda, vistelsetid 11–20 år	2,7	89	82
Utrikes födda, vistelsetid 20+ år	2,7	101	93
Inrikes födda	3,2	102	104

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2017. Inkomstutvecklingen avser förändring av medelinkomst för respektive grupp. Den relativa ekonomiska standarden för en viss grupp definieras som kvoten mellan medelinkomsten för gruppen och medelinkomsten för befolkningen som helhet.
¹) Indelningen har gjorts på basis av individers huvudsakliga inkomstkälla.
 Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

¹ Se prop. 2017/18:100 bilaga 2.

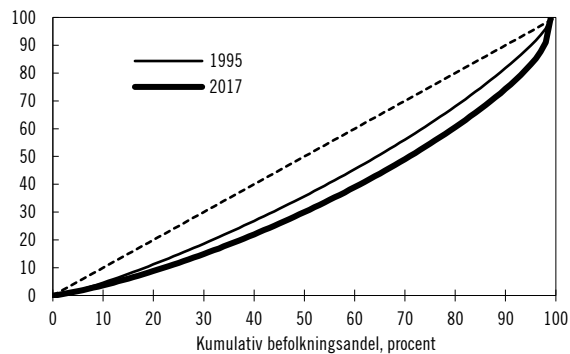
3 Den samlade inkomstspridningen

Inkomstspridningen har ökat

Ojämligheten i den samlade inkomstfördelningen beskrivs ofta med hjälp av Lorenzkurvan. Om befolkningens inkomster sorteras i stigande ordning visar Lorenzkurvan hur stor andel av de samlade inkomsterna som tillfaller en viss del av befolkningen (se diagram 3.1). Ju mer kurvan avviker från diagonallinjen, desto ojämna är fördelningen. Att Lorenzkurvan för 2017 ligger under kurvan för 1995 innebär att fördelningen har blivit mer ojämn. De 50 procent som 1995 hade lägst inkomst förfogade tillsammans över 34,7 procent av de samlade inkomsterna. År 2017 hade andelen sjunkit till 29,2 procent. År 1995 förfogade de 20 procent som hade högst inkomst över 33,2 procent av inkomsterna. År 2017 hade andelen stigit till 40,7 procent.

Diagram 3.1 Lorenzkurvan

Kumulativ inkomstandel, procent

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2017.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Gini-koefficienten är det vanligaste sammanfattande måttet på spridningen i en inkomstfördelning.² Vid maximal ekonomisk jämlikhet (alla har samma inkomst) antar koefficienten värdet 0. Vid maximal ojämlikhet (en person får alla inkomster) antar koefficienten värdet 1. År 1995–2017 ökade Gini-koefficienten för ekonomisk standard från ca 0,23 till ca 0,32 (se diagram 3.2). Det innebär att inkomstspridningen, mätt på detta sätt, ökade med ca 40 procent.

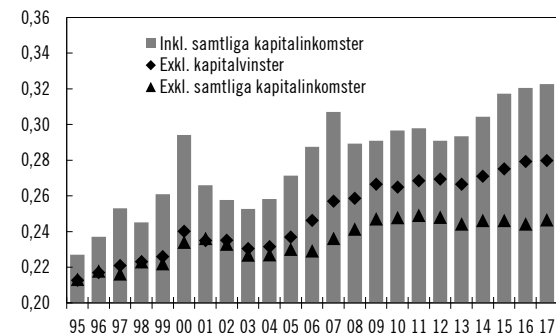
Gini-koefficienten för ekonomisk standard har ökat gradvis sedan 1995, men den varierar en del mellan olika år. Den ekonomiska kris som

inleddes 2008, med kraftigt fallande kapitalvinster till följd av en svag utveckling på aktie- och bostadsmarknaden, fick till följd att inkomstskillnaderna föll tillbaka från 2007 års historiskt höga nivå. Mellan 2009 och 2013 var Gini-koefficienten förhållandevis stabil. De sista fyra åren för vilka utfallsdata finns tillgängliga, 2014–2017, har Gini-koefficienten återigen ökat.

Som beskrivits ovan har den ökade inkomstspridningen delvis uppkommit genom en förhållandevis stark inkomstillväxt i den övre delen av inkomstfördelningen. Toppinkomsternas snabba ökningstakt beror i sin tur till stor del på ökade kapitalinkomster. Om inkomster mäts exklusive realiserade kapitalvinster blir tidsprofilen för Gini-koefficienten delvis en annan. Ökningstakten för perioden som helhet reduceras samtidigt som variationerna mellan åren blir betydligt mindre. Den långsiktiga trenden mot ökade inkomstskillnader kvarstår dock. Om även övriga kapitalinkomster (räntor och utdelningar, med tillhörande skatter) exkluderas minskar uppgången ytterligare, och efter 2009 har Gini-koefficienten i stort sett varit konstant. Sett över hela perioden 1995–2017 är det därför tydligt att kapitalinkomster kan förklara en betydande del av den ökade inkomstspridningen. Men mellan 1995 och 2009 ökade spridningen även när samtliga inkomster från kapital exkluderas. Det visar att andra inkomstslag än kapitalinkomster, t.ex. transfereringar och skatt på förvärvsinkomster, också har påverkat utvecklingen.

Diagram 3.2 Gini-koefficienten

Gini-enheter

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2017.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

² Gini-koefficienten kan definieras utifrån Lorenzkurvan i diagram 3.1, nämligen som kvoten mellan den yta som avgränsas av diagonallinjen och Lorenzkurvan, och den totala ytan under diagonallinjen.

Kapitalinkomsternas bidrag till den samlade inkomstspridningen har ökat

För att få en tydligare bild av vad som drivit förändringarna i inkomstspridningen kan man se närmare på utvecklingen av olika inkomstslag, t.ex. löner, kapitalinkomster, transfereringar och skatter. Det finns en omfattande litteratur som med olika metoder analyserar hur olika inkomstslag bidrar till den totala inkomstspridningen i befolkningen. I detta avsnitt används en metod som delar upp Gini-koefficienten på de inkomstslag som ingår i den disponibla inkomsten.³

Varje inkomstslag påverkar Gini-koefficienten genom produkten av två faktorer, dels inkomstslagets vikt och dels inkomstslagets s.k. koncentrationsindex. Vikterna för samtliga inkomstslag summerar till 1 (skatternas vikt antar negativa värden). Koncentrationsindexet, kan anta värden mellan -1 och 1. Ett negativt koncentrationsindex betyder att det aktuella inkomstslaget motverkar ojämnheten i inkomstfördelningen, dvs. inkomsterna från inkomstslaget är mer koncentrerade till hushåll med relativt låga totala inkomster än vad den disponibla inkomsten är. Ett positivt värde betyder att inkomstslaget bidrar till ojämnheten i fördelningen.

Vissa inkomstslag, t.ex. löneinkomster och kapitalinkomster, är ojämnt fördelade och ger via koncentrationsindex ett positivt bidrag till Gini-koefficienten. Andra inkomstslag, såsom skatter och många transfereringar, verkar utjämnande och ger därför ett negativt bidrag. Efter att koncentrationsindex har multiplicerats med inkomstslagets vikt summerar de positiva och negativa bidragen till den totala Gini-koefficienten. I detta avsnitt har den disponibla inkomsten delats in sju inkomstslag: löne- och näringsinkomst, pension, transfereringar (exklusive pension), kapitalvinst, övrig kapitalinkomst (t.ex. ränta och utdelning), skatt exklusive kapitalinkomstskatt samt skatt på kapitalinkomst.

Löne- och näringsinkomsternas bidrag till Gini-koefficienten har minskat sedan mitten av 1990-talet (se tabell 3.1). Sett över hela perioden har det inte skett någon märkbar förändring av löne- och näringsinkomsternas fördelning i förhållande till total disponibel inkomst. Orsaken till det minskade bidraget är i stället att lönernas

andel av den disponibla inkomsten har minskat medan kapitalinkomsternas andel har ökat. Detta bedöms delvis vara en konsekvens av de förändrade reglerna kring utdelningar i s.k. fåmansbolag, som har inneburit att en del av arbetsinkomsterna i de övre inkomstskikten har omvandlats till kapitalinkomster.

Tabell 3.1 Olika inkomstslags bidrag till Gini-koefficienten

Gini-enheter	1995	2017	Förändring
Vikt			
Löne- och näringsinkomst	0,90	0,85	-0,05
Pension	0,26	0,21	-0,05
Transfereringar exkl. pension	0,21	0,10	-0,11
Kapitalvinst	0,03	0,10	0,08
Övr. kapitalinkomst	0,05	0,08	0,03
Skatt exkl. kapitalinkomstskatt	-0,43	-0,30	0,12
Skatt på kapitalinkomst	-0,02	-0,04	-0,02
Koncentrationsindex			
Löne- och näringsinkomst	0,37	0,37	0,00
Pension	0,18	0,08	-0,10
Transfereringar exkl. pension	-0,18	-0,22	-0,04
Kapitalvinst	0,78	0,94	0,16
Övr. kapitalinkomst	0,45	0,83	0,38
Skatt exkl. kapitalinkomstskatt	0,34	0,36	0,02
Skatt på kapitalinkomst	0,56	0,89	0,33
Ginibidrag			
Löne- och näringsinkomst	0,33	0,31	-0,02
Pension	0,05	0,02	-0,03
Transfereringar exkl. pension	-0,04	-0,02	0,02
Kapitalvinst	0,02	0,09	0,07
Övr. kapitalinkomst	0,02	0,07	0,05
Skatt exkl. kapitalinkomstskatt	-0,14	-0,11	0,03
Skatt på kapitalinkomst	-0,01	-0,04	-0,03
Gini totalt	0,23	0,32	0,09

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995, Statistiskt analysregister (STAR) 2017.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Den främsta förklaringen till den ökade spridningen är att kapitalinkomster har ökat och att de har blivit mer koncentrerade till toppen av fördelningen. Sedan 1990-talets mitt har bostäders och finansiella tillgångars värde ökat flerfald, vilket har föranlett en kraftig ökning av hushållens kapital-

³ Metoden beskrivs i Finansdepartementets rapport Teknisk bilaga till Fördelningspolitisk redogörelse april 2019 på www.regeringen.se.

vinster. Skattesystemets ändrade struktur gällande beskattning av kapitalinkomster, inte minst relativt beskattningen av löneinkomster, förefaller också ha haft inverkan särskilt på utdelningsinkomsterna. Till följd av kapitalinkomsternas ökade betydelse har även kapitalinkomstskatten ökat och blivit mer koncentrerad till toppen av fördelningen. Det senare har haft en något dämpande effekt på den ökade inkomstspridningen.

Övriga skatter (dvs. exklusive kapitalinkomstskatt) har däremot bidragit till ökad spridning. Att skatterna bidrar mindre till utjämningen 2017 än 1995 beror på att skatternas storlek i relation till disponibel inkomst har minskat. Detta beror i sin tur dels på att förvärvsinkomsternas vikt i förhållande till total disponibel inkomst har minskat, dels på ett antal skattereformer som har sänkt skatten på förvärvsinkomster.⁴ Skatternas koncentration till hög- respektive låginkomsttagare är däremot i stort sett oförändrad sett över hela perioden.

Pensioner är ett ojämnt fördelat inkomstslag som ger ett positivt bidrag till Gini-koefficienten.⁵ Pensionerna har dock blivit mer jämnt fördelade mellan olika inkomstgrupper under perioden (dvs. koncentrationsindexet har minskat). Samtidigt har pensionernas andel av den totala disponibla inkomsten minskat. Sammantaget har därför pensionernas bidrag till inkomstspridningen minskat under perioden.

De sammanlagda transfereringarna (exklusive pensioner) är ett utjämnande inkomstslag som ger ett negativt bidrag till Gini-koefficienten. Här bör noteras att det handlar om ett stort antal olikartade transfereringar. De skattepliktiga transfereringarna (t.ex. arbetslöshetsersättning och sjukpenning) är relativt jämnt fördelade mellan personer med högre respektive lägre disponibla inkomster, medan de skattefria transfereringarna (t.ex. bostadsbidrag och ekonomiskt bistånd) är starkt koncentrerade till de lägre inkomstskikten. Transfereringarnas andel av de disponibla inkomsterna har minskat över tid, vilket hänger samman med att de flesta transfereringar inte har vuxit i

takt med den genomsnittliga inkomstutvecklingen. Detta har verkat i riktning mot ökad inkomstspridning. Samtidigt har transfereringarna över tid blivit något mer koncentrerade till personer med lägre inkomster, vilket tenderar att reducera spridningen. Vikteffekten dominerar dock, vilket innebär att transfereringarna bidrog mindre till inkomstutjämningen 2017 än 1995.

Inkomstspridningen har ökat även internationellt

I ett internationellt perspektiv har Sverige och de övriga nordiska länderna en jämn fördelning av inkomsterna (se diagram 3.3).⁶ År 2000 hade Sverige och Danmark lägst inkomstspridning i Norden, och tillhörde då också de medlemsstater i EU som hade allra lägst spridning. År 2016 hade Sverige och Danmark i stället högst inkomstspridning i Norden, men skillnaderna mellan länderna är relativt små.

Inkomstspridningen i EU:s medlemsstater utanför Norden varierar betydligt mer, i synnerhet bland nyare medlemsstater. Både bland äldre och nyare medlemsstater finns länder där Gini-koefficienten ligger på ungefär samma nivå som i de nordiska länderna. Det gäller t.ex. Belgien, Nederländerna och Österrike samt några av de centraleuropeiska länderna – Slovakien, Slovenien och Tjeckien. I Frankrike och Tyskland är inkomstspridningen något större än i de nordiska länderna. I Storbritannien och de sydeuropeiska länderna Italien, Portugal, Grekland och Spanien är spridningen avsevärt större än i de nordiska länderna. Detsamma gäller för flertalet av de nyare medlemsstaterna i EU, i synnerhet de baltiska länderna samt Rumänien och Bulgarien.

Inkomstskillnaderna har ökat i de flesta länder under 2000-talet. Under krisåren 2008–2010 sjönk Gini-koefficienten i en majoritet av de 30 länderna i diagram 3.3, vilket tillfälligt bromsade utvecklingen mot ökade inkomstskillnader i dessa länder. År 2010–2016 har inkomstskillnaderna återigen ökat i flertalet länder.

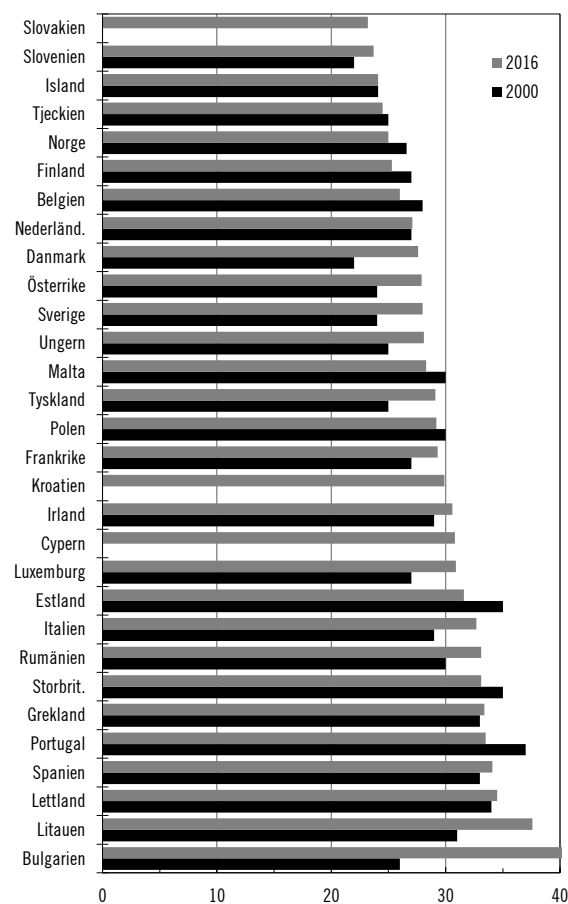
⁴ Under andra halvan av 1990-talet ökade skatternas utjämnande effekt, bl.a. genom införandet av den s.k. värnskatten och egenavgifterna i pensionssystemet. Under 2000-talet har inkomstskatternas utjämnande effekt minskat till följd av bl.a. kompensationen för egenavgiften i början av 2000-talet, det successiva införandet av jobbskatteavdraget fr.o.m. 2007 samt avskaffandet av fastighets- och förmögenhetsskatten.

⁵ Före 2003 ingår förtidspension i inkomstslaget pensioner. Från och med 2003 ingår sjuk- och aktivitetsersättning.

⁶ Internationellt jämförbar statistik över inkomstfördelningen sammanställs av olika statistikproducenter. Skillnader i data och metodval innebär att de beräkningar av Gini-koefficienten från Eurostat som redovisas här och beräkningar för Sverige som redovisas i andra delar av denna redogörelse inte är helt jämförbara. Eurostat använder t.ex. en annan ekvivalensskala för att justera för försörjningsbörda och inkluderar inte realiserade kapitalvinster.

Diagram 3.3 Inkomstspridning inom EU och de nordiska länderna

Gini-koefficienter för disponibel inkomst exklusive kapitalvinst

Anm.: I diagrammet rangordnas länder efter storleken på Gini-koefficienten 2016. För Norge saknas data för 2000 och 2016; i stället används data för 2002 och 2015. För Island saknas data för 2000 och 2016; i stället används data för 2003 och 2015. För Lettland används data för 1999 i stället för 2000. Källa: Eurostat (EU-SILC).

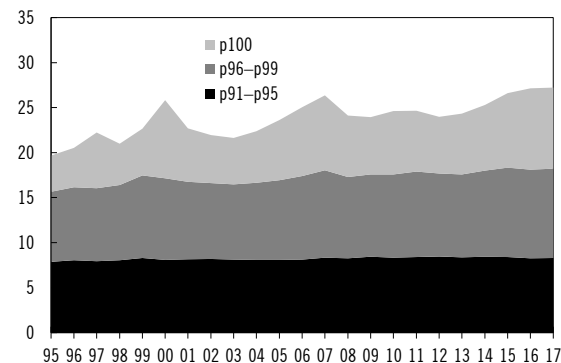
4 Inkomster i toppen av inkomstfördelningen

Toppinkomsterna har dragit ifrån, men de årsvisa variationerna är stora

Den snabbare inkomstutvecklingen för tiondelen med högst inkomster återspeglas i en förändring av olika grupperns andelar av de totala inkomsterna. Den översta tiondelen av inkomstfördelningen förfogade 1995 över 19,7 procent av de totala inkomsterna. År 2017 hade denna andel ökat till 27,2 procent (se diagram 4.1). Merparten av ökningen förklaras av en ökad inkomstandel för den översta procenten av fördelningen. För övriga i den översta tiondelen har inkomstandelarna i stort sett legat på en konstant nivå, eller endast ökat svagt.

Diagram 4.1 Inkomstandelar i den översta tiondelen av inkomstfördelningen

Procent

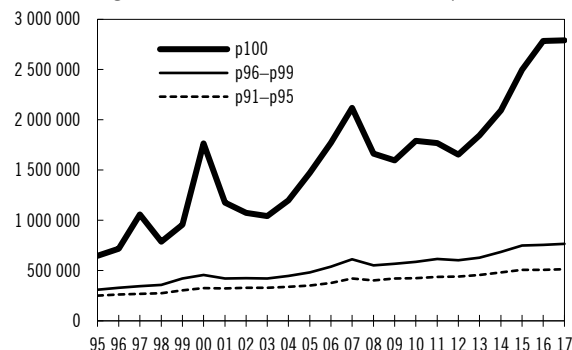
Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2017.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Avståndet mellan den yttersta toppen och percentilgrupperna strax under toppen har ökat successivt sedan 1995 (se diagram 4.2). Inkomsterna allra högst upp i inkomstfördelningen varierar dock mer mellan olika år än inkomster längre ner i fördelningen. Detta beror i hög utsträckning på att personer med höga inkomster från kapitalvinster tenderar att hamna högt upp i inkomstfördelningen och på att de samlade kapitalvinsterna varierar förhållandevis mycket mellan olika år till följd av bl.a. utvecklingen på aktie- och bostadsmarknaden. År 2000 och 2007 var de samlade kapitalvinsterna avsevärt högre än intilliggande år. Därför ökade toppprocentens inkomster relativt kraftigt, vilket syns som toppar i kurvan för p100 i diagram 4.2. Den snabba utvecklingen sedan 2012 beror delvis på ökade kapitalvinster, men även på snabbt ökande ränte- och utdelningsinkomster (se vidare nedan).

Diagram 4.2 Ekonomisk standard i den översta tiondelen av inkomstfördelningen

Genomsnittlig ekonomisk standard i kronor (2019 års priser)

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2017.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

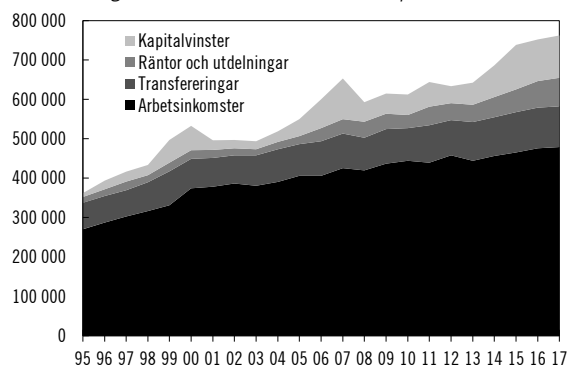
Kapitalinkomsterna har ökat i betydelse för toppinkomsttagarna

I avsnitt 2 visades att inkomsternas sammansättning ser olika ut i olika delar av inkomstfördelningen. I de nedre nio tiondelarna av fördelningen är inkomsterna från kapital mycket små. Kapitalinkomstandelen, dvs. kapitalinkomsternas andel av den totala bruttoinkomsten, har i denna grupp legat stabilt runt 3 procent 1995–2017. Kapitalinkomster kan delas upp i dels ränte- och utdelningsinkomster, dels kapitalvinster. Kapitalvinsterna varierar något mellan olika år, men har i genomsnitt utgjort ungefär en tredjedel av gruppens totala kapitalinkomster. Merparten av kapitalinkomsterna, ca två tredjedelar, har utgjorts av ränte- och utdelningsinkomster

Inom den översta tiondelen i fördelningen finns betydande skillnader i olika inkomstslags nivåer och trender. För percentilgrupperna 91–99 har kapitalinkomstandelen ökat från 7 till 24 procent 1995–2017 (se diagram 4.3). Arbetsinkomster är dock fortfarande den klart dominerande inkomstkällan i denna del av fördelningen. Vidare går det inte att urskilja någon tydlig förskjutning mellan kapitalets olika delkomponenter; kapitalvinsternas andel av totala kapitalinkomster varierar mellan olika år, men har i genomsnitt utgjort ca 60 procent av gruppens samlade kapitalinkomster.

Diagram 4.3 Bruttoinkomstens sammansättning för den översta tiondelen exkl. topprocenten (p91–p99)

Genomsnittlig bruttoinkomst i kronor (2019 års priser)

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2017.

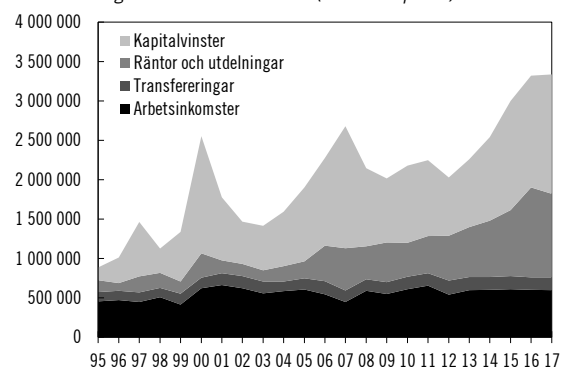
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

För den översta procenten (p100) har inkomststrukturen förändrats mer påtagligt (se diagram 4.4). Mellan 1995 och 2017 har arbetsinkomster gått från att vara topprocentens största inkomstkälla till att bli mindre än såväl kapital-

vinster som övriga kapitalinkomster. Topp procentens totala arbetsinkomster ökade med 31 procent, medan de samlade kapitalinkomsterna ökade med drygt 700 procent. Kapitalinkomsternas andel i topprocenten ökade därmed från 35 till 77 procent. Kapitalvinster utgör huvuddelen av topprocentens kapitalinkomster. Räntor och utdelningar har dock ökat i betydelse och det gäller särskilt inkomster från utdelningar i fåmansbolag som har ökat förhållandevis mycket. Till viss del bedöms denna utveckling kunna kopplas till de gynnsammare skatteregler för fåmansbolag som införts sedan 2006.

Diagram 4.4 Bruttoinkomstens sammansättning för topprocenten (p100)

Genomsnittlig bruttoinkomst i kronor (2019 års priser)

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2017.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Det är inte samma personer som befinner sig i topprocenten under olika år

Analysen av inkomstutvecklingen ovan avser årliga tvärsnitt. Detta betyder att det inte nödvändigtvis är samma individer som befinner sig i en viss inkomstgrupp vid olika tidpunkter. En individ som ett år har låga inkomster till följd av studier kan några år senare ha höga arbetsinkomster. Årsinkomster kan också variera till följd av tillfälliga händelser. Det kan t.ex. handla om arbetslöshet, sjukdom eller en bostadsförsäljning som realiserar en stor kapitalvinst och ger en kraftig inkomstökning ett specifikt år.

I 2018 års fördelningspolitiska redogörelse undersöktes i vilken utsträckning de individer som tillhör topprocenten ett visst år är varaktiga eller tillfälliga toppinkomsttagare. Individer sorteras in i olika grupper beroende på var i inkomstfördelningen de befann sig var och ett av de tre åren före och efter observationsåret. Individer betraktas som varaktiga toppinkomsttagare om

de också tillhör toppprocenten minst fyra av sex intilliggande år.⁷

Resultaten visar att det finns en viss rörlighet i toppprocenten. År 2013 (det sista möjliga analysåret) utgjorde de varaktiga toppinkomsttagarna ca en tredjedel av toppprocenten. Män, svenskfödda och personer äldre än 50 år är i varierande grad överrepresenterade bland de varaktiga toppinkomsttagarna. Personer som lever i hushåll där någon typ av kapitalinkomst utgör den främsta inkomstkällan är tydligt överrepresenterade både bland de varaktiga och de tillfälliga toppinkomsttagarna. Utmärkande för de varaktiga toppinkomsttagarna är dock att räntor och utdelningar utgör den viktigaste kapitalinkomsten. De är i mycket liten utsträckning beroende av kapitalvinster för att tillhöra toppprocenten.

Andelen personer som endast tillhör toppprocenten det aktuella året, men inte något intilliggande år, har ökat över tid och utgjorde 2013 ca fyra tiondelar av toppprocenten. Dessa tillfälliga toppinkomsttagare återfanns i olika delar av inkomstfördelningen åren strax före och strax efter 2013. En klar majoritet tillhörde dock varje år den övre halvan av inkomstfördelningen. Personer 65 år eller äldre är kraftigt överrepresenterade bland de tillfälliga toppinkomsttagarna, och för många förklaras den tillfälliga inkomstökningen av att de har haft höga kapitalvinster det aktuella året (t.ex. pensionärer som säljer sina boenden och realiserar värdeökningar som ackumulerats under många år).

Ökade toppinkomstandelar är ett internationellt fenomen, men orsakerna varierar mellan länder

De senaste åren har forskare i ökad utsträckning publicerat historiska serier över toppinkomstandelar i olika länder. Studierna grundar sig på i princip samma sorts data (taxeringsdata), vilket gör att de är jämförbara både över tid och mellan länder. Före andra världskriget behövde i de flesta länder endast personer med högre inkomster deklarerera sina inkomster. Av den anledningen är det främst toppens bruttointkomster som kan studeras över längre perioder. Den databas som dessa studier har medverkat till att skapa täcker i

dag in nästan 30 länder och sträcker sig över stora delar av 1900-talet.⁸

Diagram 4.5 visar toppprocentens inkomstandel för ett urval av länder sedan början av 1900-talet. Flera intressanta utvecklingsmönster framträder. Topprocentens inkomstandel tycks ha varit historiskt hög i början av 1900-talet i nästan samtliga länder för vilka data finns tillgängliga. Omkring en femtedel av de samlade bruttointkomsterna tillföll då hundradelen med högst inkomster. Från 1900-talets början till ca 1980 minskade inkomstkoncentrationen och toppprocentens inkomstandel mer än halverades i de flesta länder.

Diagram 4.5 Den översta hundradelens inkomstandel

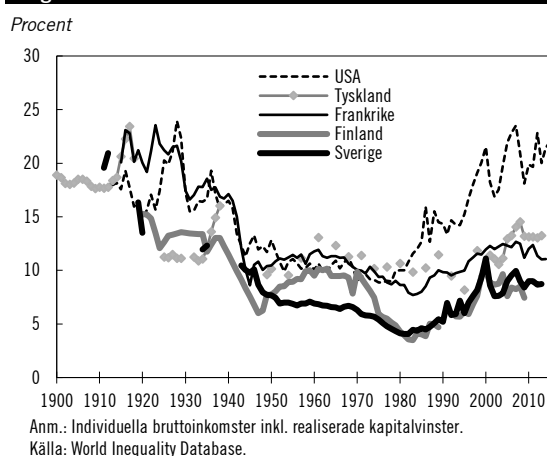
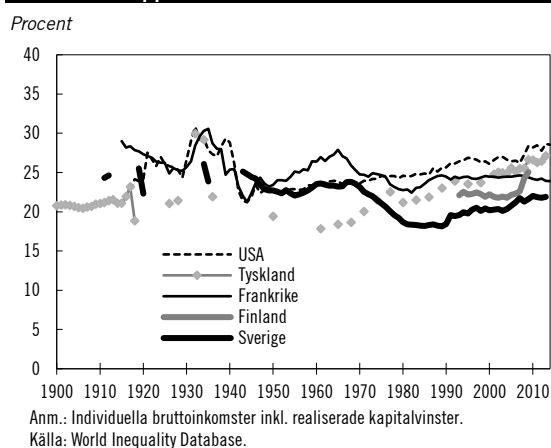

Diagram 4.6 Den översta tiondelens inkomstandel exkl. andelen för toppprocenten

Från och med åren omkring 1980 har toppinkomstandelarna ökat i många länder. I några länder har den yttersta toppens inkomstandel ökat kraftigt, i vissa fall (som i USA) nästan till de

⁷ Se prop. 2017/18:100 bilaga 2.

⁸ Databasen finns fritt tillgänglig på www.wid.world.

nivåer som existerade före första världskriget. I de kontinentaleuropeiska och i de nordiska länderna har ökningen inte varit lika påtaglig.

Utvecklingen ser annorlunda ut för den övriga inkomstoppen strax under den högsta procenten (se diagram 4.6). Inkomstandelen för dessa höginkomsttagare har varit förhållandevis konstant över tiden. Detta mönster är relativt likartat i olika länder.

Orsakerna bakom de ökande toppinkomstandelarna varierar mellan länder. I exempelvis USA har toppprocentens kapitalinkomstandel minskat sedan början av 1980-talet. Toppinkomstandelarna i USA har alltså ökat till följd av ökade löner (och andra ersättningar kopplade till arbete), inte till följd av ökade kapitalinkomster.⁹ I Sverige har däremot toppprocentens kapitalinkomstandel ökat sedan början av 1980-talet, och denna utveckling förklarar merparten av den ökade toppinkomstandelen i Sverige.

5 Inkomster i den nedre delen av inkomstfördelningen

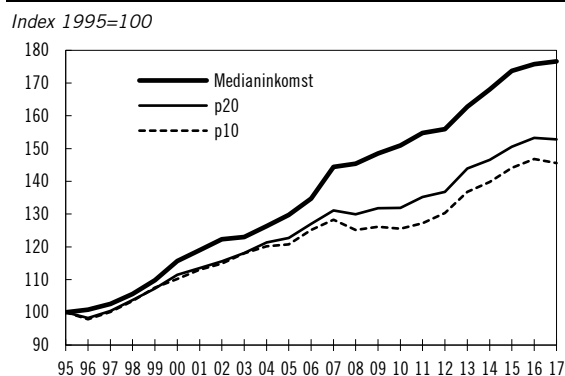
Inkomsterna har ökat långsammare i den nedre delen än i mitten av inkomstfördelningen

I avsnitt 2 framgick att den ekonomiska standarden har ökat även i den nedre delen av inkomstfördelningen. Inkomsttillväxten har dock varit svagare i lägre inkomstlagen än i högre. Detta har gradvis ökat avståndet mellan mitten och den nedre delen av inkomstfördelningen (se diagram 5.1).

En viktig bidragande orsak till denna utveckling är att andelen individer som får sin huvudsakliga försörjning från olika typer av transfereringar är större i de lägre inkomstskikten än i de högre (se diagram 5.2). Högre upp i inkomstfördelningen bestäms inkomstutvecklingen i hög grad av hur snabbt arbets- och kapitalinkomster ökar. Längre ner i fördelningen utgör transfereringsinkomster en större del av den totala inkomsten, och transfereringarna är vanligtvis

kopplade till prisutvecklingen eller bestämda i fasta belopp. Ersättningsnivåerna justeras ibland också diskretionärt. Merparten av transfereringarna har därför vuxit något snabbare än prisutvecklingen sedan mitten av 1990-talet. I den absoluta merparten av systemen har ersättningarna dock vuxit långsammare än den genomsnittliga löneutvecklingen.¹⁰

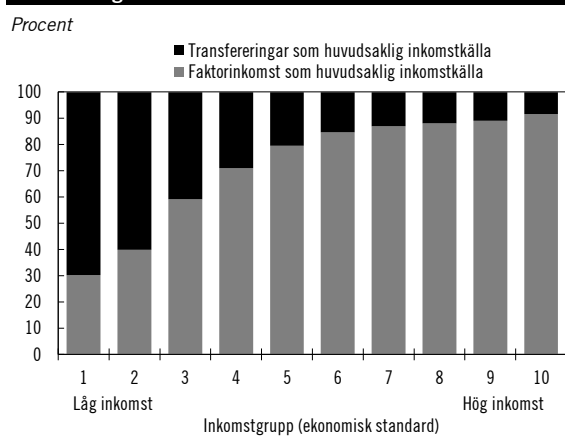
Diagram 5.1 Inkomsttillväxt i den nedre delen av inkomstfördelningen

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2017.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Diagram 5.2 Andel individer i olika inkomstgrupper efter huvudsaklig inkomställa 2017

Anm.: Hushållens ekonomi (HEK) 1995–2012, Statistiskt analysregister (STAR) 2013–2017. I beräkningarna ingår alla individer i respektive decilgrupp som är 20 år eller äldre. Individer bedöms ha transfereringar som huvudsaklig inkomställa om dessa utgör mer än hälften av den individuella bruttoinkomsten. Faktorinkomst avser inkomster av lön, näringsverksamhet och kapital. Att det finns personer med transfereringar som huvudsaklig inkomställa i de högsta inkomstgrupperna förklaras i regel av att de har en partner med hög inkomst som bidrar till den ekonomiska standarden.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Det finns också andra orsaker till den förhållandevis svaga inkomsttillväxten i de nedre

⁹ Se Roine och Waldenström, Long Run Trends in the Distribution of Income and Wealth, i Atkinson och Bourguignon (red.), Handbook of Income Distribution, vol. 2A, 2015.

¹⁰ Se avsnitt 4 i 2017 års fördelningspolitiska redogörelse (prop. 2016/17:100 bilaga 2) för en utförligare redovisning av olika transfereringsinkomsters tillväxttakt.

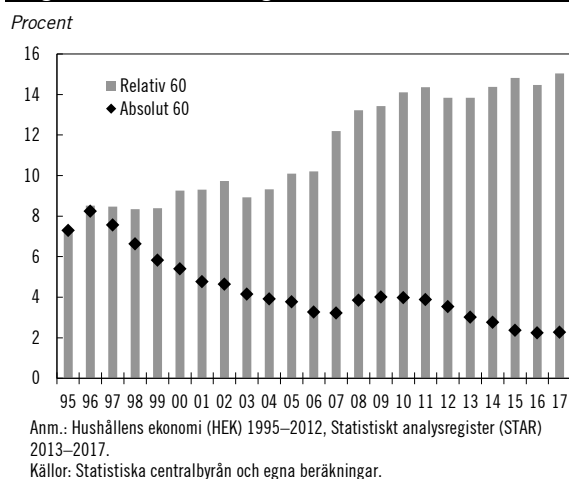
inkomstskikten. Exempelvis har även de demografiska förändringar som ägt rum sedan mitten av 1990-talet, såsom en ökad andel ensamhushåll och en ökad andel utrikes födda i befolkningen, bidragit till det ökade avståndet mellan mitten och den nedre delen av fördelningen.¹¹

Andelen personer med låg relativ ekonomisk standard har ökat

Det finns olika sätt att mäta hur många som är ekonomiskt utsatta, eller fattiga, i samhället. En vanligt förekommande ansats är att betrakta dem vars ekonomiska standard ligger under en given gräns som individer med låg ekonomisk standard. Gränsen kan vara antingen absolut eller relativ. En absolut gräns innebär att låginkomstgränsen låses ett visst år och därefter bara skrivs upp med prisutvecklingen. Med en relativ gräns följer gränsen med när medelinkomsten i ett samhälle ökar. Med detta mått ses fattigdom i förhållande till det samhälle som beskrivs.

Utvecklingen över tid ser olika ut beroende på vilken typ av låginkomstgräns som används. Med en relativ gräns, här beräknad som 60 procent av medianinkomsten, har andelen med låg ekonomisk standard ökat sedan mitten av 1990-talet (se diagram 5.3). Medianinkomstens tillväxt har gradvis höjt den relativa låginkomstgränsen. Eftersom inkomstillväxten har varit svagare för grupper i de nedre inkomstskikten har andelen med inkomster under gränsen ökat.

Diagram 5.3 Andel med låg ekonomisk standard

Med en absolut gräns – beräknad som 60 procent av 1995 års prisjusterade medianinkomst – har andelen med låg ekonomisk standard minskat i stort sett kontinuerligt sedan mitten av 1990-talet. Minskningen beror på att de reala inkomsterna har ökat även för dem med förhållandevis låga inkomster.

Vad utmärker individer som har låg ekonomisk standard?

I 2018 års fördelningspolitiska redogörelse finns en utförlig redovisning av vad som utmärker individer i den nedre delen av inkomstfördelningen med avseende på hushållssammansättning och inkomststruktur. Särskilt fokus ligger på de nedersta tio procenten av fördelningen, dvs. inkomstgrupp 1. Ungefär två tredjedelar av de individer som har en ekonomisk standard under 60 procent av medianinkomsten finns i inkomstgrupp 1.¹²

Det är ofta svårt att identifiera en enskild orsak till varför vissa individer har låg ekonomisk standard. Orsaken förefaller i stället ofta vara en kombination av förhållanden; en egen låg inkomst, försörjningsansvar för barn och en partner med låg inkomst eller avsaknad av en partner. Förklaringen till att en individs position i inkomstfördelningen inte bara beror på den egna inkomsten ligger i begreppet ekonomisk standard. Inkomstbegreppet har hushållet som inkomstenhet och individen som analysenhet. Det betyder för det första att alla enskilda hushållsmedlemmars disponibla inkomster summeras. Därför har det stor betydelse för den ekonomiska standarden om det finns flera personer i hushållet som bidrar med inkomster. För det andra beaktas hushållets försörjningsbörd och de stordriftsfördelar som uppstår när flera delar på fasta kostnader.

Ensamstående med barn är överrepresenterade i de lägre inkomstskikten

Ensamstående med barn återfinns i större utsträckning i de lägre än i de högre inkomstskikten. Andelen sammanboende utan barn är däremot liten i de lägre inkomstskikten. För att sammanboende personer ska återfinnas långt ner

¹¹ Se prop. 2016/17:100 bilaga 2.

¹² Se prop. 2017/18:100 bilaga 2.

i inkomstfördelningen krävs att det är många som ska försörjas på parets sammantagna inkomst eller att båda har förhållandevis låg inkomst. Motsvarande förhållanden gäller för de som fyllt 65 år, huvudsakligen ålderspensionärer. Ensamstående pensionärer återfinns framför allt i de lägre inkomstskikten, medan sammanboende är vanligare längre upp i fördelningen.

Inkomstgrupp 1 är mycket heterogen med avseende på inkomstkällor

Det finns en större variation i inkomstsammansättningen i inkomstgrupp 1 än i inkomstgrupperna strax ovanför. Färre i inkomstgrupp 1 försörjer sig huvudsakligen på arbete och fler lever på transfereringsinkomster. Ekonomiskt bistånd och etableringsersättning är också vanligare i inkomstgrupp 1 än i inkomstgrupp 2. Det återspeglar att ekonomiskt bistånd är det yttersta skyddsnet som ska garantera en lägsta skälig inkomst för hushåll som inte kan försörja sig själva. Däremot finns det färre personer med ålderspension som huvudsaklig inkomstkälla i inkomstgrupp 1 än i inkomstgrupp 2. Det beror på att grundskyddet för pensionärer ligger på en nivå som motsvarar inkomsterna i inkomstgrupp 2 eller 3.

Varaktigheten i inkomstgrupp 1 är hög för personer med ekonomiskt bistånd

En del individer har tillfälligt låga inkomster under kortare perioder till följd av t.ex. studier, arbetslöshet eller sjukdom. Inkomströrlighet, uppåt eller nedåt, kan också förekomma om hushållets sammansättning ändras genom att vuxna flyttar ihop eller separerar och om barn föds eller flyttar hemifrån. För andra är den låga ekonomiska standarden ett mer permanent tillstånd.

Ungefär en tredjedel av de individer som tillhörde inkomstgrupp 1 i 2015 års inkomstfördelning hade efter ett år flyttat till en högre inkomstgrupp. Mer än hälften av individerna som lämnade inkomstgrupp 1 flyttade upp till inkomstgrupp 2, och mycket få flyttade till den övre halvan av fördelningen.

Varaktigheten i inkomstgrupp 1 varierar mellan olika grupper. Personer som har ekonomiskt bistånd eller etableringsersättning har högre varaktighet i inkomstgrupp 1 än personer med andra försörjningskällor. Studerande och personer med arbete som huvudsaklig inkomstkälla lämnar inkomstgrupp 1 i högst utsträckning.

Jämfört med andra länder i Europa har Sverige en låg andel ekonomiskt utsatta

Inom EU används ett mått på andelen människor som lever eller riskerar att leva i fattigdom och social utestängning. Det mäter andelen personer som identifieras via minst en av följande tre delindikatorer:

- Personen har en ekonomisk standard som understiger 60 procent av den nationella medianinkomsten.
- Personen har en mycket låg materiell standard.
- Personen tillhör ett hushåll som har låg förvärvsintensitet.

Personer med mycket låg materiell standard saknar förmåga inom minst fyra av nio områden, såsom att möta oväntade utgifter, att hålla hemmet tillräckligt varmt, att ha en tvättmaskin och att äga en bil. Indikatorn avser att fånga bristande möjligheter till sådant som uppfattas som socialt nödvändigt. Hushåll med låg förvärvsintensitet är hushåll där medlemmarna i förvärvsaktiv ålder (18–59 år) arbetar mindre än 20 procent av arbetstiden i ett lika stort hushåll där alla arbetar heltid.

År 2008 beräknades 23,7 procent av befolkningen inom EU befinna sig i riskzonen för fattigdom och social utestängning (dvs. de uppfyllde ett eller fler av de tre kriterierna ovan). Andelen ökade under finanskrisen och åren närmast därefter. Sedan 2012 har andelen minskat och uppgick 2017 till 22,4 procent, dvs. lägre än 2008.

Sverige och övriga nordiska länder har förhållandevis låg risk för fattigdom och social utestängning (se tabell 5.1). Mellan 2008 och 2017 ökade andelen i Sverige från 16,7 till 17,7 procent. Det berodde främst på att andelen personer med en ekonomisk standard under 60 procent av medianinkomsten ökade. År 2017 var Sverige det land i Norden som hade högst andel i riskzonen för fattigdom och social utestängning.

Andelen individer med mycket låg materiell standard varierar kraftigt mellan de olika länderna i tabell 5.1, från 1 procent till 30 procent. Låga andelar finns bl.a. i Sverige och de övriga nordiska länderna, medan de högsta andelarna finns i Grekland och i vissa av EU:s nyare medlemsstater, som Bulgarien och Rumänien. Detta avspeglar till stor del skillnader i levnadsstandard

mellan länderna. Sedan 2008 har andelen med mycket låg materiell standard minskat i ungefär två tredjedelar av länderna och ökat i en tredjedel. I Sverige har andelen minskat från 1,4 till 1,1 procent.

Tabell 5.1 Indikatorer för risk för fattigdom och social utestängning inom EU och de nordiska länderna 2017

Procent

	Totalt	Mycket låg materiell standard	Låg relativ ekonomisk standard	Låg förvärvsintensitet i hushållet
Tjeckien	12	4	9	6
Island	12	2	9	4
Norge	15	2	12	8
Finland	16	2	12	11
Slovakien	16	7	12	5
Nederländerna	17	3	13	10
Frankrike	17	4	13	8
Slovenien	17	5	13	6
Danmark	17	3	12	10
Sverige	18	1	16	9
Österrike	18	4	14	8
Tyskland	19	3	16	9
Malta	19	3	17	7
Polen	20	6	15	6
Belgien	20	5	16	14
Luxemburg	22	1	19	7
Storbritannien	22	4	17	10
Irland	23	5	16	16
Portugal	23	7	18	8
Estland	23	4	21	6
Cypern	25	12	16	9
Ungern	26	15	13	7
Kroatien	26	10	20	12
Spanien	27	5	22	13
Lettland	28	11	22	8
Italien	29	10	20	12
Litauen	30	12	23	10
Grekland	35	21	20	16
Rumänien	36	20	24	7
Bulgarien	39	30	23	11

Anm.: För Island och Norge saknas data för 2017; i stället används 2016.

I tabellen rangordnas länderna från lägsta till högsta värde för totalindikatorn. Totalindikatorn mäter andelen personer som identifieras via minst en av de tre delindikatorerna. För delindikatorn låg relativ ekonomisk standard används den mest aktuella inkomststatistiken från Eurostat, vilken avser inkomståret 2016. Källa: Eurostat (EU-SILC).

Skillnaden mellan olika länder är mindre om den ekonomiska utsattheten mäts med relativa inkomstmått. Andelen med en inkomst understigande 60 procent av den nationella medianinkomsten varierar mellan ca 10 och 25 procent. Låga andelar finns bl.a. i Tjeckien, Slovakien, och i de nordiska länderna. Sedan 2008 har andelen med låg relativ ekonomisk standard ökat i ungefär två tredjedelar och minskat i en tredjedel av länderna.

Indikatorn som mäter andelen personer i hushåll med låg förvärvsintensitet varierar mellan 4 och 16 procent i de olika länderna i tabell 5.1. Lägst andelar finns i Island, Slovakien och Tjeckien, medan de högsta andelarna finns i Grekland och Irland. Sedan 2008 har andelen personer i hushåll med låg förvärvsintensitet i EU ökat från 9,2 till 10,5 procent. För Sverige har andelen ökat från 7,0 till 8,8 procent.

6 Fördelningen av offentligt finansierade välfärdstjänster

Offentliga välfärdstjänster är en viktig del av fördelningspolitiken

En stor del av omfördelningen genom den offentliga sektorn sker i form av subventionerade tjänster, som t.ex. skola, hälsovård och omsorg. Eftersom värdet av de offentligt finansierade tjänsterna inte ingår i den disponibla inkomsten tenderar traditionella fördelningsanalyser, som använder disponibel inkomst som inkomstbegrepp, att underskatta de ekonomiska resurser som tillfaller individen.¹³ Vidare överskattas skillnader i fördelningen av ekonomiska resurser mellan olika inkomstgrupper när de offentliga välfärdstjänsterna inte beaktas. Detta beror på att välfärdstjänsterna är generella och i huvudsak tillgängliga efter behov oavsett betalningsförmåga. Även vid fördelningsanalyser över tid kan det vara av stor vikt att inkludera de offentligt finansierade tjänsterna, då dessa och de disponibla inkomsterna kan utvecklas på olika sätt. Jämförelser av det ekonomiska välståndet mellan

gemensamt (kollektiva tjänster), såsom infrastruktur, försvar och rättsväsende, beaktas inte i detta avsnitt.

¹³ De individuellt inriktade offentliga tjänsterna motsvarar nästan 20 procent av BNP. Detta kan ställas i relation till de kontanta inkomstöverföringarna från offentlig sektor som uppgår till knappt 15 procent av BNP. Offentligt finansierade tjänster som kan konsumeras av många personer

länder påverkas också av om offentligt finansierade välfärdstjänster inkluderas i de resurser som tillfaller individen, eftersom inriktningen och omfattningen av de offentligt finansierade välfärdstjänsterna skiljer sig mellan länder. Det är därför angeläget att komplettera de traditionella fördelningsanalyserna genom att även belysa hur de offentligt finansierade individuella välfärdstjänsterna är fördelade i befolkningen. Sådana analyser har presenterats i flera tidigare fördelningspolitiska redogörelser.

Ett huvudresultat är att de ekonomiska resurser som tillfaller äldre (som erhåller vård- och omsorgstjänster) ökar i förhållande till resurserna för yngre och mindre vårdbehövande åldrar. Detsamma gäller hushåll med barn och ungdomar som erhåller subventionerad utbildning. De ekonomiska resurser som tillfaller dessa hushåll ökar i förhållande till resurserna för hushåll med enbart vuxna. Analyserna visar också att kvinnor totalt sett mottar mer subventionerade välfärdstjänster än män. Dessa tjänster bidrar därigenom även till att minska de ekonomiska skillnaderna mellan kvinnor och män.¹⁴

Behovet av välfärdstjänster varierar över livet

De individuella offentliga tjänsterna inkluderar välfärdstjänster inom områdena hälso- och sjukvård, utbildning, barnomsorg, socialt skydd (bl.a. äldreomsorg och arbetsmarknadsinsatser), samt fritid och kultur.¹⁵ År 2017 uppgick utgifterna för individuellt inriktade välfärdstjänster till 806 miljarder kronor (se tabell 6.1). Utgifterna var störst på hälso- och sjukvårdsområdet, som svarade för nära en tredjedel av de totala utgifterna på individuellt inriktade välfärdstjänster.¹⁶

De offentliga välfärdssubventioner som fördelades 2017 motsvarade i genomsnitt 82 200 kronor per person. Behovet och konsumtionen av välfärdstjänster varierar dock över livet och är störst för barn och unga samt för de äldsta i befolkningen (se diagram 6.1). För barn 0–19 år var subventionen i genomsnitt 140 100 kronor

och utgjordes till största delen av utbildning. För personer som är 75 år eller äldre var den totala subventionen i genomsnitt 170 700 kronor, där största delen utgjordes av socialt skydd (framför allt äldreomsorg) och hälso- och sjukvård.

Tabell 6.1 Individuella välfärdstjänster efter ändamål 2017

Miljarder kronor (2017 års priser)

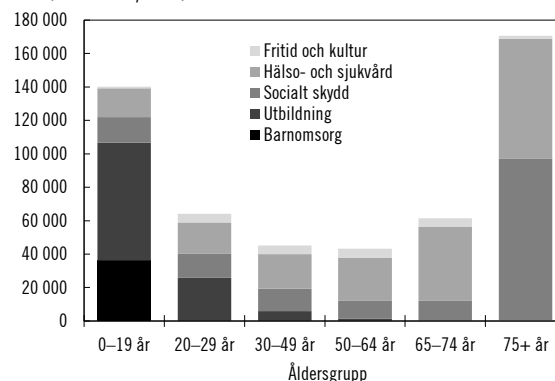
Hälso- och sjukvård	273
Utbildning	208
Socialt skydd	205
Barnomsorg	82
Fritid och kultur	38
Totalt	806

Anm.: I tabellen används benämningen barnomsorg för välfärdstjänster inom områdena förskola, pedagogisk omsorg och fritidshem (se fotnot 15). Redovisningen är exkl. ingående mervärdesskatt.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Diagram 6.1 Välfärdstjänster för individer i olika åldersgrupper 2017

Kronor (2017 års priser)

Anm.: I diagrammet används benämningen barnomsorg för välfärdstjänster inom områdena förskola, pedagogisk omsorg och fritidshem (se fotnot 15).

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Mer välfärdstjänster till grupper med lägre ekonomisk standard

I den följande redogörelsen förutsätts alla i hushållet ha lika stor nytta av de subventioner som tillfaller hushållet, exempelvis till ett barns utbildning, eftersom hushållet annars skulle behöva bidra till att betala för tjänsten. Värdet av

¹⁴ Kvinnor mottar i genomsnitt mer av samtliga välfärdstjänster förutom kultur och fritid än män. Det kan förklaras av att kvinnor i genomsnitt studerar i högre grad än män samt att kvinnor i genomsnitt lever längre än män. Särskilt stor är skillnaden vad gäller socialt skydd, främst äldreomsorg. Se prop. 2016/2017:1 Förslag till statsbudget, finansplan m.m. bilaga 3 för en utförligare redovisning.

¹⁵ De offentliga konsumtionsutgifterna redovisas enligt den s.k. COFOG-indelningen (Classification of the Functions of Government).

Barnomsorg är dock inte en egen kategori enligt COFOG-indelningen, men i detta avsnitt används benämningen barnomsorg för tjänster inom områdena förskola, pedagogisk omsorg och fritidshem. Förskola ingår enligt COFOG-indelningen egentligen i utbildning, medan pedagogisk omsorg och fritidshem ingår i socialt skydd.

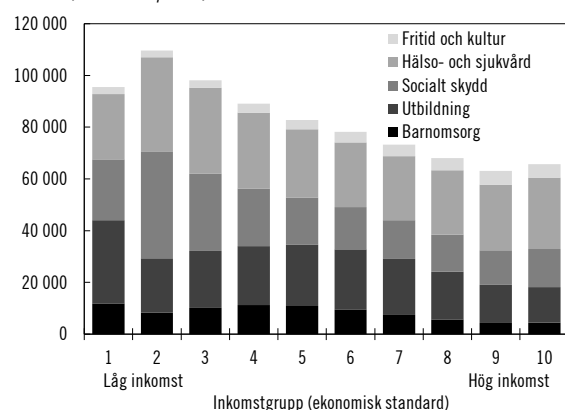
¹⁶ För en närmare beskrivning av hur värdet av olika offentliga välfärdstjänster har beräknats, se Finansdepartementets rapport Teknisk bilaga till Fördelningspolitisk redogörelse april 2019 på www.regeringen.se.

offentliga tjänster antas inte bero på familjens storlek eller sammansättning, dvs. det uppstår inga stordriftsfördelar för denna typ av resursomfördelning. De totala subventionerna räknas därför samman för varje hushåll och fördelas sedan lika på varje medlem i hushållet.

Nedan rangordnas alla individer i befolkningen efter ekonomisk standard och delas därefter in i tio lika stora inkomstgrupper. Valfärdstjänsterna bidrar till att de ekonomiska resurserna ökar i alla inkomstgrupper. De bidrar också till en jämnare fördelning av de ekonomiska resurserna genom att omfattningen av tjänsterna är större i de lägre inkomstgrupperna än i de högre (se diagram 6.2). I de tre lägsta inkomstgrupperna motsvarar de offentliga tjänsterna 95 000–110 000 kronor per individ och år, medan värdet i de tre högsta inkomstgrupperna motsvarar 63 000–68 000 kronor.

Diagram 6.2 Valfärdstjänster i olika inkomstgrupper 2017

Kronor (2017 års priser)

Anm.: I diagrammet används benämningen barnomsorg för valfärdstjänster inom områdena förskola, pedagogisk omsorg och fritidshem (se fotnot 15).
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Valfärdstjänsterna har med andra ord en större betydelse för vissa grupper än för andra. Det leder till att många personer i dessa grupper kommer att lyftas upp i inkomstfördelningen om individer rangordnas efter det utvidgade inkomstbegreppet – utökad inkomst – som avser summan av ekonomisk standard och värdet av individuella valfärdstjänster per person (se tabell 6.2). En stor andel av de personer som tillhör hushåll där de vuxna är 75 år eller äldre förflyttas uppåt i inkomstfördelningen. Personer som tillhör ett hushåll med barn förflyttas också i stor utsträckning uppåt i fördelningen. Det gäller framför allt personer i hushåll med flera barn. En försämrad relativ inkomstposition får främst personer i förvärvsaktiv ålder 20–64 år utan barn, men också de i åldersgruppen 65–74 år.

Tabell 6.2 Rörelser i inkomstfördelningen 2017 när rangordning sker efter utökad inkomst i stället för ekonomisk standard

Procent	Barn i hushållet	20–64 år utan barn	65–74 år	75+ år	Hela befolkningen
Upp minst två inkomstgrupper	3	2	1	52	7
Upp en inkomstgrupp	28	3	1	17	16
Samma inkomstgrupp	56	38	41	30	46
Ned en inkomstgrupp	12	39	54	2	24
Ned minst två inkomstgrupper	2	17	4	0	7
Totalt	100	100	100	100	100

Anm.: Indelningen i inkomstgrupper (decilgrupper) har gjorts dels utifrån ekonomisk standard, dels utifrån utökad inkomst. Hushåll som innehåller såväl barn som personer äldre än 65 år har grupperats som barnhushåll. Värdena i tabellen är avrundade och överensstämmer därför inte alltid med summan.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Valfärdstjänsterna utjämnar fördelningen av ekonomiska resurser

I vilken grad valfärdstjänster bidrar till en jämnare fördelning av ekonomiska resurser kan beläggas på olika sätt. Ett sätt är att stegvis analysera olika inkomstslags effekter på inkomstspridningen (se tabell 6.3). Spridningen för ekonomisk standard 2017, mätt med Gini-koefficienten, är 0,32. För den utökade inkomsten, där hänsyn också tas till värdet av valfärdstjänster, är spridningen 0,25. Den är alltså ca 20 procent lägre.

Tabell 6.3 Inkomstspridning för olika inkomstslag 2017

Gini-koefficienter	
Faktorinkomst (F)	0,51
Ekonomisk standard (E)	0,32
Utökad inkomst (U)	0,25
Total effekt (U–F)	-0,27
Valfärdstjänsteffekt (U–E)	-0,07

Anm.: Resultaten baseras på inkomster som beräknats med simuleringsmodellen FASIT. Faktorinkomsten (inkomster av lön, näringsverksamhet och kapital) är, liksom ekonomisk standard, justerad för försörjningsbörda.
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

I analysen ovan beaktas inte de skillnader i behov som motiverar många av tjänsterna. Anledningen till att exempelvis äldre erhåller mer vård och omsorg är att de faktiskt har ett större behov av dessa tjänster för att kunna upprätthålla sin levnadsstandard. I delar av den akademiska forskningen som på senare år har uppmärksammat valfärdstjänsternas betydelse för inkomstfördelningen beaktas även behoven. Ett exempel

är en studie av inkomstskillnaderna i ett antal länder i Europa där hänsyn tas till åldersspecifika skillnader i behov. Resultatet visar att utjämningseffekten av välfärdstjänsterna då minskar något jämfört med fallet när skillnader i behov inte beaktas.¹⁷

7 Fördelningseffekter av reformer

I detta avsnitt redovisas först hur reformer i skatte- och transfereringssystemen samt satsningar på offentligt finansierade välfärdstjänster under föregående mandatperiod, 2015–2018, bedöms ha påverkat fördelningen av de ekonomiska resurserna i befolkningen. Därefter redovisas fördelningseffekterna av reformerna i den beslutade budgeten för 2019.

Beräkningarna har gjorts med mikrosimuleringsmodellen FASTT.¹⁸ Beräkningarna är statiska i den meningen att de inte beaktar eventuella beteendeförändringar som kan uppkomma till följd av reformerna. Det innebär bl.a. att beräkningarna inte tar hänsyn till de förändringar av sysselsättning och arbetade timmar, och de därav följande effekterna på disponibel inkomst, som reformerna kan tänkas medföra.

Positionen Vårändringsbudget för 2019 innehåller inga förslag som bedöms ha en direkt effekt på hushållens disponibla inkomst. Nettot av de förslag som avser individuella välfärdstjänster är mycket begränsat och har en jämn fördelningsprofil. Därför görs ingen redovisning av förslagen i Vårändringsbudget för 2019 i denna redogörelse.

Fördelningseffekter av reformer 2015–2018

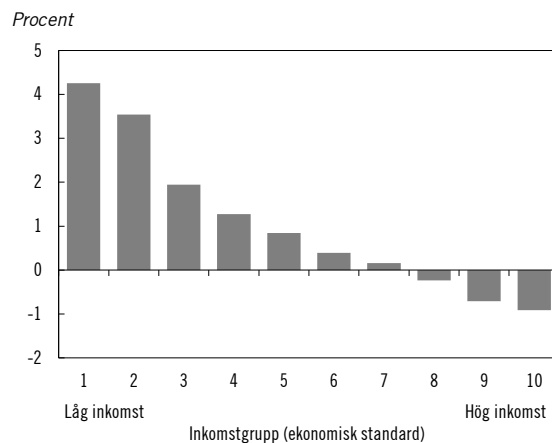
Reformerna bidrog till en jämnare fördelning av den ekonomiska standarden

Inledningsvis redovisas hur reformerna i skatte- och transfereringssystemen bedöms ha påverkat individers ekonomiska standard. I beräkningarna redovisas den förväntade helårseffekten 2018 av

reformerna.¹⁹ Reformerna stärkte de ekonomiska marginalerna för hushåll med låg ekonomisk standard och ökade skatteuttaget från hushåll med starkare ekonomi. Satsningarna inbegrep bl.a. höjt bostadstillägg och sänkt skatt för pensionärer, höjd ersättning i arbetslöshetsförsäkringen, skattereduktion för fackföreningsavgiften, höjt tak i sjukpenningen, höjd sjuk- och aktivitetsersättning, höjd inkomstgräns inom bostadsbidraget, höjt barnbidrag och höjt underhållsstöd.

Sammantaget bedöms hushållens disponibla inkomster ha ökat med 7 miljarder kronor till följd av den politik som bedrevs 2015–2018. Den förda politiken bedöms ha haft en utjämnande fördelningspolitisk profil. Den ekonomiska standarden bedöms ha ökat mest för inkomstgrupp 1 och 2, med i genomsnitt 4,3 respektive 3,5 procent (se diagram 7.1).

Diagram 7.1 Genomsnittlig effekt på ekonomisk standard i olika inkomstgrupper till följd av reformer 2015–2018

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Reformerna bedöms ha bidragit till att minska spridningen av den ekonomiska standarden i befolkningen (se tabell 7.1). Andelen personer med låg ekonomisk standard (under 60 procent av medianen) bedöms också ha minskat till följd av reformerna.

¹⁷ Se Aaberge, Langørgen och Lindgren, *The Impact of Public Services on the Distribution of Income in European Countries*, i Atkinson och Marlier (Eds.), *Income and Living Conditions in Europe*, 2010.

¹⁸ Se Finansdepartementets rapport *Teknisk bilaga till Fördelningspolitisk redogörelse april 2019* på www.regeringen.se.

¹⁹ För en utförlig redovisning av de reformer som beaktas i beräkningarna, se tabell a.5 i 2018 års fördelningspolitiska redogörelse (prop. 2017/18:100 bilaga 2).

Tabell 7.1 Effekt på Gini-koefficienten och andelen med låg ekonomisk standard till följd av reformer 2015–2018

Andelar i procent och förändring av andelar i procentenheter

	2018 exkl. reformer	2018 inkl. reformer	Reformeffekt
Gini-koefficienten	0,311	0,304	-0,007
Andel med ek. standard under 60 % av medianen	15,8	14,5	-1,3

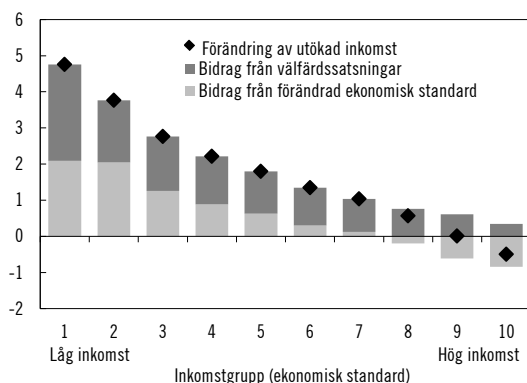
Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Välfärdssatsningarna tillförde ekonomiska resurser över hela inkomstfördelningen

År 2015–2018 genomfördes förstärkningar av ett antal individuella välfärdstjänster.²⁰ Utbildning utgjorde en relativt stor andel av dessa förstärkningar, men satsningar gjordes också på bl.a. äldreomsorg och hälso- och sjukvård. Sammantaget beräknas de individuella välfärdstjänsternas omfattning ha ökat med ca 40 miljarder kronor 2015–2018.

Diagram 7.2 Genomsnittlig förändring av utökad inkomst i olika inkomstgrupper till följd av reformer 2015–2018

Procent

Anm.: Bidrag från förändrad ekonomisk standard och bidrag från välfärdssatsningar avser förändringen i ekonomisk standard respektive välfärdssatsningar som andel av den utökade inkomsten före reformerna. Att stapeln för ekonomisk standard är högre i diagram 7.1 än i diagram 7.2 beror på att förändringen i ekonomisk standard divideras med ett lägre belopp (ekonomisk standard före reformerna) i diagram 7.1. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Välfärdssatsningarna tillförde ekonomiska resurser i alla inkomstgrupper (se diagram 7.2). Effekten av välfärdssatsningarna, uttryckt som andel av den utökade inkomsten, var störst i de lägre inkomstgrupperna. Barnfamiljer, och i synnerhet ensamstående föräldrar, i de lägre inkomstgrupperna gynnades mest då utbildning utgör en stor del av välfärdstjänsterna. Även äldre ensamstående kvinnor med låga inkomster gynnades

förhållandevis mycket. Sammantaget ökade den utökade inkomsten i alla inkomstgrupper utom i den högsta. Den utökade inkomsten bedöms ha ökat mest för inkomstgrupp 1 och 2, med i genomsnitt 4,8 respektive 3,8 procent.

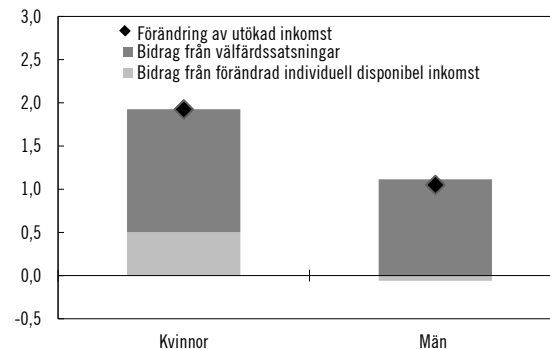
Reformerna stärkte den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män

Flera av reformerna i skatte- och transfereringssystemen 2015–2018 bedöms ha gynnat kvinnor i högre utsträckning än män. Detta gäller t.ex. det förhöjda grundavdraget för pensionärer, höjt bostadstillägg för pensionärer, höjt underhållsstöd, höjd grundnivå i föräldrapenningen och höjt studiemedel. De budgetförstärkande reformerna (t.ex. det avtrappade jobbskatteavdraget och den begränsade uppräkningsgränsen vid uttag av statlig inkomstskatt) bedöms ha haft en större negativ effekt på inkomsterna för män än för kvinnor. Sammantaget bedöms reformerna därför ha stärkt den ekonomiska jämställdheten mellan kvinnor och män.

När satsningarna på individuella välfärdstjänster som vård, skola och omsorg beaktas, beräknas kvinnors individuella utökade inkomst i genomsnitt ha ökat med 1,9 procent (se diagram 7.3). För män bedöms den utökade inkomsten i genomsnitt ha ökat med 1,1 procent.

Diagram 7.3 Genomsnittlig förändring av individuell utökad inkomst till följd av reformer 2015–2018

Procent

Anm.: Beräkningarna avser vuxna kvinnor och män (20 år och äldre). Vid beräkning av den individuella disponibla inkomsten fördelas gemensamma inkomster, som t.ex. bostadsbidrag eller barnbidrag, lika mellan hushållets vuxna. Vid beräkning av den individuella utökade inkomsten fördelas värdet av barnens välfärdstjänster lika mellan föräldrarna.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

²⁰ Den totala omfattningen av välfärdssatsningarna, uppdelat på olika områden, finns redovisade i tabell a.6 i 2018 års fördelningspolitiska redogörelse (prop. 2017/18:100 bilaga 2). För en mer utförlig beskrivning av hur välfärdssatsningarna fördelas på individer, se Finansdepartementets

Fördelningseffekter av reformer i den beslutade budgeten för 2019

Den ekonomiska standarden ökar mest i den övre delen av inkomstfördelningen

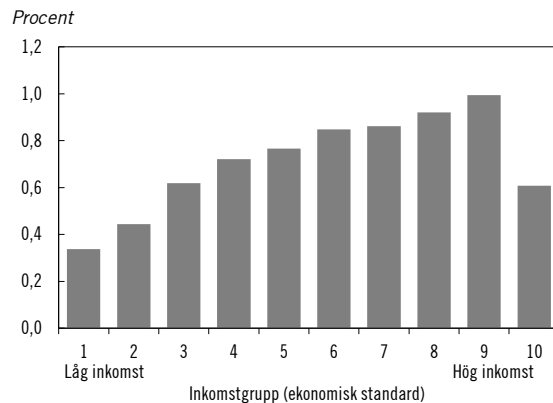
I beräkningarna av effekter på hushållens ekonomiska standard beaktas alla reformer i den beslutade budgeten som är beräkningsbara och som har en direkt effekt på den disponibla inkomsten:

- Utökat jobbskatteavdrag.
- Sänkt inkomstskatt för pensionärer.
- Höjd brytpunkt för statlig inkomstskatt.
- Höjt tak i RUT-avdraget.
- Avskaffad skattereduktion för fackföreningsavgift.
- Införande av skattereduktion för gåva till ideell verksamhet.
- Införande av fritidspeng.

Hushållens disponibla inkomster bedöms öka med ca 17 miljarder kronor 2019 till följd av reformerna i den beslutade budgeten. Fördelningsprofilen bestäms i huvudsak av de tre beloppsmässigt viktigaste reformerna, dvs. det utökade jobbskatteavdraget, höjd brytpunkt för statlig inkomstskatt och sänkt skatt för pensionärer. Jobbskatteavdraget, med dess förvärvsvillkor, stärker inkomsterna för förvärvsarbete, dvs. en grupp som till stor del befinner sig i den övre halvan av inkomstfördelningen. Den höjda brytpunkten för statlig inkomstskatt berör i huvudsak personer med förhållandevis höga inkomster. Skattesänkningen för pensionärer är ytterligare ett steg i avskaffandet av skillnaden i beskattning mellan löneinkomst och pension. Skatten har tidigare sänkts för pensionärer med lägre inkomster. Det steg som genomförs 2019 berör främst pensionärer med högre inkomster.

Sammantaget bedöms den genomsnittliga förändringen i ekonomisk standard för olika inkomstgrupper variera mellan 0,3 och 1,0 procent (se diagram 7.4).

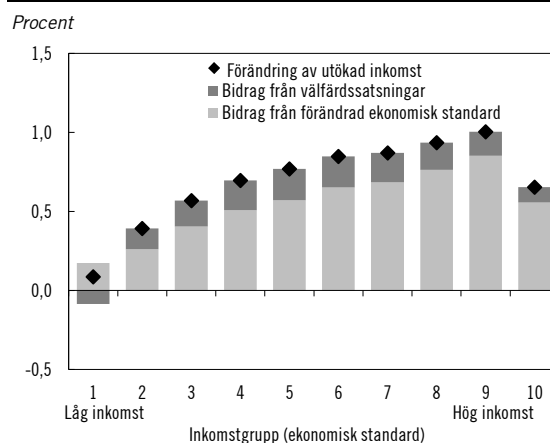
Diagram 7.4 Genomsnittlig effekt på ekonomisk standard i olika inkomstgrupper till följd av reformer i beslutad budget för 2019

Välfärdssatsningar tillför ekonomiska resurser i alla inkomstgrupper utom den lägsta

De individuella välfärdstjänsternas totala omfattning beräknas öka med ca 6 miljarder kronor till följd av reformerna i den beslutade budgeten för 2019. Bakom denna nettosiffra ryms neddragningar inom vissa områden och satsningar inom andra med olika fördelningsprofil. Att värdet av välfärdstjänsterna sjunker i inkomstgrupp 1 beror på att det främst är individer med de lägsta inkomsterna som påverkas av de neddragningar på ca 6 miljarder kronor som görs inom områdena arbetsmarknadsåtgärder, äldreomsorg och socialt arbete. I alla övriga inkomstgrupper tillför de samlade reformerna avseende individuella välfärdstjänster ökade resurser (se diagram 7.5).

Diagram 7.5 Genomsnittlig förändring av utökad inkomst i olika inkomstgrupper till följd av reformer i beslutad budget för 2019

Anm.: Bidrag från förändrad ekonomisk standard och bidrag från välfärdssatsningar avser förändringen i ekonomisk standard respektive välfärdssatsningar som andel av den utökade inkomsten före reformerna. Att stapeln för ekonomisk standard är högre i diagram 7.4 än i diagram 7.5 beror på att förändringen i ekonomisk standard divideras med ett lägre belopp (ekonomisk standard före reformerna) i diagram 7.4. Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Effekten av välfärdssatsningarna, uttryckt som andel av den utökade inkomsten, är ungefär lika stor i inkomstgrupperna 3–9, och något mindre i inkomstgrupp 2 och 10. Den utökade inkomsten (dvs. summan av förändringar i ekonomisk standard och värdet av välfärdstjänster) förväntas öka i alla inkomstgrupper.

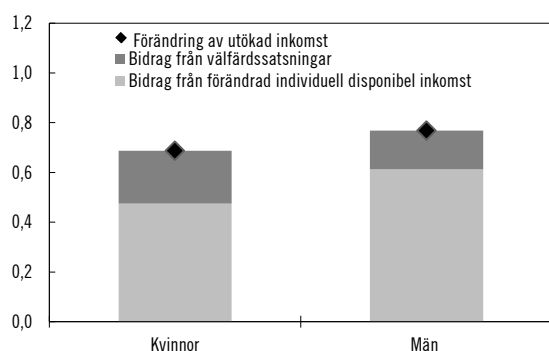
Den individuella disponibla inkomsten ökar mer för män än för kvinnor

Den beloppsmässigt största reformen i den beslutade budgeten för 2019, det utökade jobbskatteavdraget, bedöms ha ungefär samma procentuella effekt på kvinnors och mäns individuella disponibla inkomster. Den höjda brytpunkten för statlig inkomstskatt berör dock fler män än kvinnor, eftersom fler män än kvinnor har inkomster över den tidigare skiktgränsen. Den sänkta skatten för pensionärer berör främst personer med förhållandevis höga inkomster. Eftersom kvinnor är underrepresenterade i de högre inkomstskikten bedöms även denna reform gynna kvinnor i mindre utsträckning än män. Sammantaget bedöms reformerna i den beslutade budgeten för 2019 ge en svagare ökning av den individuella disponibla inkomsten för kvinnor än för män.

När satsningarna på individuella välfärdstjänster som vård, skola och omsorg beaktas, beräknas kvinnors individuella utökade inkomst i genomsnitt öka med 0,7 procent (se diagram 7.6). För män bedöms den individuella utökade inkomsten i genomsnitt öka med 0,8 procent.

Diagram 7.6 Genomsnittlig förändring av individuell utökad inkomst till följd av reformer i beslutad budget för 2019

Procent

Anm.: Beräkningarna avser vuxna kvinnor och män (20 år och äldre). Vid beräkning av den individuella disponibla inkomsten fördelas gemensamma inkomster, som t.ex. bostadsbidrag eller barnbidrag, lika mellan hushållets vuxna. Vid beräkning av den individuella utökade inkomsten fördelas värdet av barnens välfärdstjänster lika mellan föräldrarna.

Källor: Statistiska centralbyrån och egna beräkningar.

Tabellbilaga

Tabell a.1 Nyckeltal 1995 och 2003–2017

	1995	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kvinnors individuella disponibla inkomst som andel av männens (%) ^{1,2}	80,3	82,3	82,8	80,8	82,0	80,4	81,0	82,0
Gini inkl. kapitalvinster ²	0,227	0,253	0,258	0,271	0,287	0,307	0,289	0,291
Gini exkl. kapitalvinster ²	0,213	0,230	0,232	0,237	0,245	0,257	0,259	0,267
Inkomstandel för översta procenten (%) ²	4,0	5,1	5,7	6,7	7,6	8,3	6,8	6,4
Inkomstandel för översta tiondelen (%) ²	19,7	21,6	22,4	23,6	25,0	26,4	24,1	23,9
Andel ekonomiskt utsatta (%)								
- Låg ek. standard, relativ 60 (%) ²	7,3	8,9	9,3	10,1	10,2	12,2	13,2	13,4
- Låg ek. standard, absolut 60 (%) ²	7,3	4,2	3,9	3,8	3,3	3,2	3,9	4,1
- Mycket låg materiell standard (%) ³	-	-	3,0	2,3	2,1	2,2	1,8	2,0
- Andel hushåll med ek. bistånd (%) ⁴	9,9	5,9	5,9	6,1	5,8	5,6	5,7	6,2
Marginaleffekt (%) ^{2,5}	-	39,9	40,4	40,0	39,4	36,4	35,7	33,3
Ersättningsgrad (%) ^{2,5,6}								
- Arbetslöshet	-	80,0	80,0	80,0	77,8	74,8	72,7	70,9
- Sjukpenning	-	83,0	83,0	84,0	86,7	83,4	81,9	81,2
- Sjuk- och aktivitetsersättning	-	-	-	75,0	77,0	74,8	73,1	72,5
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kvinnors individuella disponibla inkomst som andel av männens (%) ^{1,2}	81,2	81,3	81,2	83,4	83,6	84,1	84,8	84,8
Gini inkl. kapitalvinster ²	0,297	0,298	0,291	0,293	0,304	0,317	0,320	0,323
Gini exkl. kapitalvinster ²	0,265	0,268	0,269	0,267	0,271	0,275	0,279	0,280
Inkomstandel för översta procenten (%) ²	7,0	6,8	6,3	6,8	7,3	8,3	9,1	9,0
Inkomstandel för översta tiondelen (%) ²	24,6	24,7	24,0	24,3	25,3	26,6	27,1	27,2
Andel ekonomiskt utsatta (%)								
- Låg ek. standard, relativ 60 (%) ²	14,1	14,4	13,8	13,8	14,4	14,8	14,5	15,0
- Låg ek. standard, absolut 60 (%) ²	4,0	3,9	3,5	3,0	2,8	2,4	2,2	2,3
- Mycket låg materiell standard (%) ³	1,9	1,7	1,8	1,9	1,0	1,1	0,8	1,1
- Andel hushåll med ek. bistånd (%) ⁴	6,5	6,0	5,7	5,7	5,6	5,6	6,1	5,9
Marginaleffekt (%) ^{2,5}	32,8	33,6	33,4	33,7	32,7	33,3	33,7	34,1
Ersättningsgrad (%) ^{2,5,6}								
- Arbetslöshet	69,7	69,2	68,7	69,3	68,4	69,3	71,0	70,6
- Sjukpenning	80,2	80,1	80,0	80,7	80,0	79,9	79,8	79,9
- Sjuk- och aktivitetsersättning	71,4	71,9	72,0	72,4	72,0	71,7	70,9	70,8

¹ Avser åldersgruppen 20–64 år. Andelen avser kvoten mellan kvinnors medianinkomst och mäns medianinkomst.

² På grund av dataomläggning är serien före 2013 inte helt jämförbar med serien 2013–2017 (HEK 1995–2012, STAR 2013–2017).

³ Data från Eurostat.

⁴ Data från Socialstyrelsen. Från och med 2012 ingår inte längre introduktionsersättning i redovisningen av ekonomiskt bistånd, vilket skapar ett brott i serien för andel med ekonomiskt bistånd.

⁵ Tidsseriebrott till följd av att Statistiska centralbyrån fr.o.m. FASIT 2011 använder en ny metod för att beräkna skattefria transfereringar.

⁶ På grund av ändrade beräkningskonventioner för ersättningsgrader är serierna före och efter 2006 inte helt jämförbara.

Källor: Statistiska centralbyrån, Eurostat och egna beräkningar.

Finansdepartementet
Ekonomiska avdelningen

Teknisk bilaga till Fördelningspolitisk redogörelse april 2019

Denna bilaga innehåller en beskrivning av de datamaterial, modeller, metoder, begrepp och definitioner som används i 2019 års fördelningspolitiska redogörelse (prop. 2018/19:100 bilaga 2).

Begrepp och definitioner

Inkomstbegrepp

Disponibel inkomst: Hushållens sammanlagda inkomst från arbete, kapital, näringsverksamhet och positiva transfereringar minus negativa transfereringar såsom skatt, betalt underhållsbidrag och återbetalning av studielån. Erhållna studielån ingår som en positiv transferering.

Justering för försörjningsbörda: För att kunna jämföra disponibla inkomster mellan olika typer av hushåll måste hänsyn tas till hur många personer som ska försörjas på inkomsten. Förekomsten av kollektiva nyttigheter och stordriftsfördelar hos hushåll med flera medlemmar medför att inkomst per person blir missvisande. För att justera för detta används därför en s.k. ekvivalensskala, Svensk konsumtionsenhetsskala 2004:

- Första vuxen: 1,00
- Andra vuxen: 0,51
- Ytterligare vuxen: 0,60
- Barn 1, 0–19 år: 0,52
- Barn 2, 3, 4 osv., 0–19 år: 0,42

Ekonomisk standard: Hushållets totala disponibla inkomst divideras med konsumtionsvikten enligt konsumtionsenhetsskalan ovan. Genom att justera den disponibla inkomsten för försörjningsbörda skapas ett mått som är jämförbart

mellan hushåll av olika storlek. Måttet syftar till att på ett så rättvisande sätt som möjligt spegla den ekonomiska standard som hushållen lever under.

Individens ekonomiska standard: Det inkomstbegrepp som huvudsakligen används är hushållsbaserat, men redovisningen sker i regel på individnivå. Hushållets ekonomiska standard tilldelas då samtliga hushållsmedlemmar.

Individuell disponibel inkomst: För att kunna jämföra individers ekonomiska situation, utan den utjämnande effekt som erhålls vid studier av hushållsinkomster, beräknas den individuella disponibla inkomsten. Det sker genom en summering av alla individuella inkomster och genom att fördela hushållsgemensamma inkomster, som t.ex. bostadsbidrag eller barnbidrag, lika mellan hushållets vuxna. Den individuella disponibla inkomsten är särskilt viktig för att jämföra inkomstsituationen mellan kvinnor och män.

Utökad inkomst: Den ekvivalerade disponibla inkomsten kompletteras så att hushållets inkomst även omfattar subventioner för individuella välfärdstjänster som t.ex. barnomsorg, utbildning och hälso- och sjukvård. De totala subventionerna räknas samman för varje hushåll och fördelas sedan lika på varje medlem i hushållet. Värdet av offentliga tjänster antas inte bero på familjens storlek eller sammansättning, dvs. det antas inte uppstå några stordriftsfördelar för denna typ av resursomfördelning.

Individuell utökad inkomst: Den individuella disponibla inkomsten kompletteras så att individens inkomst även omfattar subventioner för individuella välfärdstjänster som t.ex. barnomsorg, utbildning och hälso- och sjukvård. De totala subventionerna räknas samman för varje enskild vuxen i hushållet. Barnens totala välfärdstjänster fördelas jämnt mellan föräldrarna.

Redovisningsgrupper

Percentilgrupper: Befolkningen delas in i 100 lika stora grupper sorterade efter stigande inkomst. Percentilgrupp p100 avser den översta procenten i fördelningen, p91–p99 avser den översta tiondelen exkl. den översta procenten osv. Inkomstgränsen mellan den 50:e och den 51:a percentilgruppen utgör medianinkomsten i befolkningen.

Decilgrupper: Befolkningen delas in i tio lika stora grupper sorterade efter stigande inkomst.

Familjetyper: Populationen delas in efter hushållets sammansättning med avseende på antal vuxna i hushållet, förekomst av barn samt ålder.

Barn: Enligt Statistiska centralbyråns definition är barn individer i åldern 0–19 år utan egen bostad.

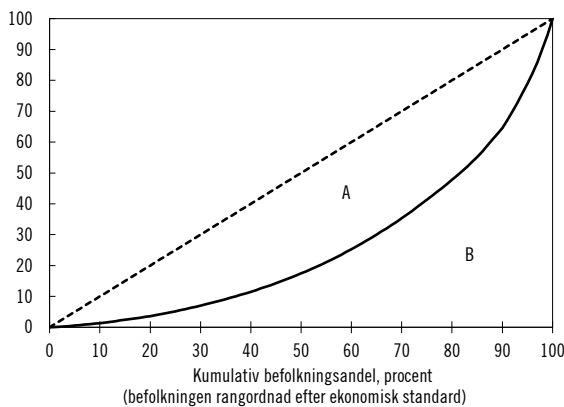
Ekonomiska mått och fördelningspolitiska nyckeltal

Inkomstandelar: För att beskriva utvecklingen i olika delar av inkomstfördelningen används ofta inkomstandelar. Dessa beräknas som den andel av de totala inkomsterna som en viss grupp, t.ex. en inkomstgrupp, förfogar över.

Gini-koefficient: Gini är det vanligast förekommande inkomstspridningsmättet och kan definieras utifrån Lorenzkurvan. Om befolkningen har sorterats i stigande ordning med avseende på ekonomisk standard visar Lorenzkurvan sambandet mellan den kumulativa frekvensfördelningen och den kumulativa andelen av totala inkomster. Ju mer kurvan avviker från diagonallinjen desto ojämnare är fördelningen.

Hypotetisk Lorenzkurva

Kumulativ inkomstandel, procent

Gini-koefficienten kan uttryckas som kvoten mellan den yta som avgränsas av diagonallinjen och Lorenzkurvan (A) och den totala ytan under diagonallinjen (A+B). Om alla har exakt lika stora inkomster är Gini-koefficienten lika med noll (maximal jämlikhet). Om en individ har alla inkomster är Gini-koefficienten lika med ett (maximal ojämlighet).

En formell definition av Gini-koefficienten är:

$$Gini = \left(\frac{1}{2n^2\bar{y}}\right) \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j|,$$

där n är befolkningsstorleken, y_i är inkomsten för den i :te individen och \bar{y} är medelinkomsten i befolkningen. En konkret tolkning av Gini-koefficienten är att den kan kopplas till hur stor förväntad inkomstskillnad det är mellan två slumpmässigt valda individer. Om medelinkomsten är 300 000 kronor, och om Gini-koefficienten är 0,30, kan den förväntade skillnaden uttryckas som $2 \cdot 0,30 \cdot 300\,000$, dvs. 180 000 kronor.

Koncentrationsindex: Ett inkomstslags koncentrationskurva visar inkomstslagets fördelningsprofil i förhållande till fördelningen av totala disponibla inkomster. Koncentrationskurvan är nära besläktad med Lorenzkurvan. Om y-axeln i bilden ovan i stället mäter den kumulativa andelen av de totala inkomsterna från ett visst inkomstslag, t.ex. kapitalinkomster, erhålls kapitalinkomsternas koncentrationskurva. En skillnad i förhållande till Lorenzkurvan är att koncentrationskurvan inte är begränsad till att ligga under den diagonala jämlikhetslinjen. För inkomstslag som huvudsakligen tillfaller personer med låga inkomster ligger koncentrationskurvan ovanför den diagonala jämlikhetslinjen.

Koncentrationsindexet är en numerisk representation av koncentrationskurvan, på samma sätt som Gini-koefficienten är en numerisk representation av Lorenzkurvan. Beräkningen sker på samma sätt som för Gini-koefficienten, dvs. som kvoten mellan ytorna (A) och (A+B) i bilden ovan. I det fall koncentrationskurvan ligger ovanför jämlikhetslinjen görs beräkningen på motsvarande sätt, men index erhåller ett negativt värde. Koncentrationsindexet kan därför anta värden mellan -1 och 1.

Skillnader i individuell disponibel inkomst mellan kvinnor och män: Individuell disponibel inkomst beräknas för kvinnor respektive män i förvärvsaktiv ålder 20–64 år. Individuell disponibel inkomst definieras som summan av individens egna marknadsinkomster, transfereringar och skatter. Hushållsrelaterade transfereringar delas lika mellan sammanboende.

Andel med låg ekonomisk standard: Andelen med låg ekonomisk standard enligt ett absolut synsätt definieras som andelen individer med en ekonomisk standard understigande 60 procent av 1995 års prisjusterade medianinkomst. Andelen med låg ekonomisk standard enligt ett relativt synsätt definieras som

andelen individer med en ekonomisk standard understigande 60 procent av medianinkomsten respektive år.

Andel med låg materiell standard: Alla EU:s medlemsstater mäter årligen utvecklingen av andelen personer med låg materiell standard i undersökningen SILC (Statistics on Income and Living Conditions). Svår materiell deprivation, eller mycket låg materiell standard, definieras som att individen saknar förmåga (ej beroende på sitt individuella val av livsstil) inom minst fyra av nio komponenter: att möta oväntade utgifter, att åka på en veckas semesterresa, att betala skulder (lån, hyra etc.), att äta en måltid med kött, kyckling eller fisk varannan dag, att hålla hemmet tillräckligt varmt, att ha en tvättmaskin, att ha en färg-TV, att ha en telefon och att äga en bil.

Marginaleffekt: Andel av en marginell inkomstökning som faller bort till följd av ökad skatt, ökade avgifter och minskade transfereringar. Beräkningarna utförs med FASIT-modellen (se nedan), efter en tänkt årlig inkomstökning om 12 000 kronor. Inkomstslag som ger upphov till marginaleffekter är inkomstskatter, bostadsstöd, barnomsorgsavgifter, betalt underhållsstöd, ekonomiskt bistånd och återbetalning av studielån.

Ersättningsgrad: Den andel av den disponibla inkomsten som hushållet får behålla när individen går från arbete till arbetslöshetsersättning, sjukpenning eller sjuk- och aktivitetsersättning. Ersättningsgraden visar hur hushållets ekonomiska standard förändras och beror på inkomster från alla i hushållet. Ersättningsgraden har beräknats med hjälp av FASIT-modellen (se nedan).

Datamaterial

HEK – Hushållens ekonomi

Undersökningen Hushållens ekonomi (HEK) var 1975–2013 källan till Sveriges officiella inkomstfördelningsstatistik. År 2014 ersattes emellertid HEK med ny totalräknad inkomstfördelningsstatistik (TRIF, se nedan).

HEK var en urvalsundersökning som genomfördes varje år. Urvalet bestod av individer som var 18 år eller äldre bland samtliga hushåll och individer som var folkbokförda i landet i slutet av undersökningsåret. Både urvalspersonen och tillhörande hushållsmedlemmar ingick i undersökningen. Uppgifterna

samlades in från deklarationsuppgifter, telefonintervjuer och olika administrativa register. I den sista versionen av HEK (2013) ingick ca 39 000 individer fördelade på ca 17 000 hushåll.

Hushållsbegreppet i HEK bygger på s.k. kosthushåll. Ett kosthushåll utgörs av alla personer som bor i samma bostad och har gemensam hushållning. I kosthushållet ingår t.ex. kvarboende ungdomar. Ett kosthushåll kan också bestå av flera generationer, syskon eller kompisar som bor tillsammans och har gemensam hushållning. Barn som bor lika mycket hos båda föräldrarna räknas till det hushåll där de är folkbokförda och ingår således endast i den ene förälderns hushåll.

TRIF – Totalräknad inkomstfördelningsstatistik

Statistiska centralbyrån (SCB) beslutade 2010 att urvalsundersökningen HEK skulle läggas ner och ersättas med en ny totalräknad registerbaserad inkomstfördelningsstatistik (TRIF). HEK och TRIF har samma syfte, nämligen att beskriva utvecklingen och fördelningen av hushållens inkomster. Framställningen av statistiken skiljer sig dock åt, vilket medför att de båda datakällorna inte är fullt jämförbara. De huvudsakliga skillnaderna i framställningen av statistik är undersökningarnas upplägg, konstruktionen av hushållsbegrepp samt tillämpningen av inkomstbegreppet för disponibel inkomst.

Hushållsbegreppet i TRIF bygger på s.k. bostadshushåll. Bostadshushållet utgörs av samtliga personer som är folkbokförda på samma fastighet och lägenhet. Det speglar således personers folkbokförda boende, och till skillnad från hushållsbegreppet i HEK finns det inte några krav på gemensam hushållning inom hushållet.¹

Skillnaden i disponibel inkomst mellan HEK och TRIF är hanteringen av inkomster som inte finns i administrativa register, vilket i det här fallet främst handlar om transferering av underhållsbidrag mellan separerade föräldrar. I HEK samlades data om underhållsbidrag in i intervjun. I TRIF används i stället modellsimulering av underhållsbidrag.

Förändringar i framställningen av statistik tenderar att leda till s.k. tidsseriebrott. I en publicerad rapport ger SCB en översiktlig bild av hur de ändrade

¹ Personer som saknar uppgift om lägenhetsidentitet i folkbokföringen undantas från kravet om folkbokföring på lägenhet. För dessa personer, ca 300 000, används familjebegreppet i SCB:s Register över totalbefolkningen (RTB) som approximation för bostadshushåll.

förutsättningarna för statistiken påverkar statistikens kvalitet och jämförbarhet.² Studien baseras på analyser av tre parallella årgångar av TRIF och HEK (2011–2013). Den övergripande bilden är att TRIF ger något högre skattningar av den ekonomiska standardens medelvärde och median samt en något mer sammanpressad inkomstspridning än HEK (en något lägre Gini-koefficient och en något lägre andel med inkomster under 60 procent av medianen). Enligt SCB:s studie är detta främst en följd av det ändrade hushållsbegreppet, medan förändringen av inkomstbegreppet endast har marginell betydelse.³

STAR – Statistiskt analysregister

Finansdepartementet har i arbetet med denna redogörelse använt ett obundet slumpmässigt urval (med kompletteringar för personer med höga kapitalinkomster samt höga förvärvsinkomster) från den totalräknade statistiken (TRIF). Detta urval finns tillgängligt för 2013–2017 och refereras till som Statistiskt analysregister (STAR) i denna redogörelse. I STAR-registret för 2017 ingår ca 2 miljoner individer fördelade på ca 700 000 bostadshushåll.

EU-SILC

EU:s statistik över inkomst- och levnadsvillkor (EU-SILC) samlar in aktuella och jämförbara tvärsnitts- och longitudinella mikrodata för flera väsentliga välfärdsdimensioner, t.ex. inkomst, social utestängning och levnadsvillkor. Uppgifter om social utestängning och uppgifter om boende samlas in på hushållsnivå, medan uppgifter om inkomster, arbetssituation, utbildningsnivå och hälsostatus erhålls på individnivå.

Beräkningsmetoder

FASIT

För att analysera fördelningseffekter av regeringens politik används i denna redogörelse mikrosimuleringsmodellen FASIT. Till grund för beräkningarna ligger STAR-data för 2017. Modellen tillåter undersökningar av hur disponibel inkomst m.m. påverkas av en ändring av reglerna för beräkning av olika skatter och transfereringar. För en analys av år där utfallsdata ännu inte finns tillgängliga görs en framskrivning av de ekonomiska och demografiska förhållanden

² Se Statistiska centralbyrån, Övergång från urvalsbaserad till totalräknad inkomstfördelningsstatistik, Hushållens ekonomi bakgrundsfakta 2016:1.

³ Vid redovisning av inkomstnivå efter hushållstyp tycks för flertalet hushållstyper (sammanboende med barn undantaget) disponibel inkomst bli något lägre i TRIF än i HEK. För flertalet hushållstyper (sammanboende med barn undantaget) redovisas också en större andel med inkomster under 60 procent av medianen i TRIF än i HEK.

som väntas gälla för det aktuella året (se nedan). Det är även möjligt att undersöka hur en regeländring påverkar marginaleffekter och ersättningsgrader för hushållen. Effekterna kan undersökas för olika grupper (inkomstgrupper, hushållstyper etc.) eller aggregerat till samhällsnivå.

På grund av eftersläpningen i inkomststatistiken krävs en framskrivning av data för att möjliggöra analyser av senare år. Framskrivningen görs i två steg. Först kalibreras datamaterialets urvalsvikter så att kända ändringar i befolkningsstrukturen och andra antalsuppgifter⁴ återspeglas. Genom kalibreringen justeras det antal individer som representeras av en viss individ i datamaterialet utan att individens övriga variabelvärden påverkas. För att justera vissa inkomstvariabler med avseende på den kända utvecklingen tillämpas sedan proportionell skalning. Detta görs bl.a. för löner, kapitalvinster och övriga kapitalinkomster.

Beräkning och fördelning av välfärdstjänster 2017

FASIT används för att beräkna offentligt finansierade individuella välfärdstjänster och fördela dessa till individerna. Välfärdstjänsterna omfattar alla individuella tjänster inom områdena hälso- och sjukvård, kultur och fritid, utbildning samt socialt skydd. Av SCB:s dokumentation Offentliga välfärdstjänster 2015 framgår i detalj hur beräkningarna görs. Nedan följer en kortfattad beskrivning.

Uppgifter om kostnaderna hämtas från nationalräkenskaperna. Det som beaktas är den offentliga förvaltningens konsumtionsutgifter, exklusive ingående mervärdesskatt, och den offentliga förvaltningens bidrag till hushållens icke vinstdrivande organisationer. De avgifter som betalas av användaren, t.ex. forskoleavgifter är borträknade från konsumtionsutgifterna, dvs. det är nettoutgiften som används.

På områden där det finns uppgifter om konsumtion av välfärdstjänster på individnivå har utgifterna fördelats på dessa individer. Det gäller hela utbildningsområdet och delar av socialt skydd. I den fördelningspolitiska redogörelsen görs dock ett undantag från denna princip. Värdet av äldreomsorgen fördelas i stället med en försäkringsansats, där kostnaden fördelas över riskgrupper baserat på ålder, kön och region. Skälet är att värdet av äldreomsorgen inte

⁴ Detta gäller antal utbetalade a-kassedagar, antal föräldrapenningdagar, antal individer i arbetsmarknads- politiska program, antal sysselsatta i olika arbetsmarknadssektorer, antal sjukpenningdagar, antal individer med sjuk- och aktivitetsersättning, antal individer med inkomstgrundad ålderspension samt antal individer med garantipension.

bara gynnar dem som behöver äldreomsorg, utan den har också ett värde för dem som kan komma att behöva tjänsten.

För områden där det inte finns uppgifter om konsumtion på individnivå har differentierade kostnader beräknats för olika grupper och sedan fördelats på individer efter gruppstillhörighet. Där det är möjligt har detta gjorts för grupper efter ålder, kön och region. I vissa fall har fördelningen gjorts på större grupper, t.ex. alla i åldern 6–64 år.

Barnomsorg redovisas som ett eget område i redogörelsen. Där ingår förskola, som i nationalräkenskaperna tillhör området utbildning, samt pedagogisk omsorg och fritidshem, som tillhör området socialt skydd.

Beräkning av effekter av välfärdsreformer

Vid beräkning av reformeffekter på välfärdstjänsteområdet är konsumtionsmönstren i FASIT utgångspunkten. Välfärdstjänsterna är där uppdelade i ca 30 olika kategorier, t.ex. grundskola och äldreomsorg, där varje kategori har ett eget konsumtionsmönster. Varje enskild reform bedöms tillhöra någon av dessa kategorier. Värdet av tjänsten fördelas därefter i befolkningen enligt det befintliga konsumtionsmönstret för den aktuella kategorin. Reformers som är av mer generell karaktär fördelas i enlighet med det konsumtionsmönster som gäller för välfärdstjänsterna totalt.

Välfärdstjänsterna hanteras olika vid beräkning av utökad inkomst respektive individuell utökad inkomst. Vid beräkningen av utökad inkomst summeras värdet av välfärdstjänsterna för hushållet, och därefter fördelas det totala värdet jämnt på alla medlemmar i hushållet. Barnens välfärdstjänster inkluderas i sin helhet i inkomsterna för det hushåll som de enligt folkbokföringen ingår i. För individuell utökad inkomst beräknas värdet av välfärdstjänsterna separat för män respektive kvinnor. Barnens välfärdstjänster fördelas jämnt mellan föräldrarna (oavsett om föräldrarna bor i samma eller olika hushåll).

Dekomponering av inkomstspridning med avseende på inkomstslag

Det finns flera olika sätt att dela upp den totala inkomstspridningen på de inkomstslag som ingår i den disponibla inkomsten. Den metod som används i den här redogörelsen definierar först den disponibla inkomsten som summan

av m distinkta inkomstslag.⁵ Gini-koefficienten kan då uttryckas som summan av m olika ginibidrag, ett för varje inkomstslag. Varje bidrag kan i sin tur uttryckas som produkten av två faktorer, dels en vikt (v) som anger inkomstslagets relativa storlek i förhållande till den disponibla inkomsten och dels inkomstslagets s.k. koncentrationsindex (k) som sammanfattar inkomstslagets fördelningsprofil⁶:

$$G = \sum_{i=1}^m G_i^{bidrag} = \sum_{i=1}^m v_i * k_i,$$

För varje inkomstslag gäller att dess inverkan på Gini-koefficientens förändring under en period kan beräknas som differensen av inkomstslagets ginibidrag mellan periodens slut- respektive basår. Summan av dessa differenser, en för varje ingående inkomstslag, uppgår till periodens totala förändring av Gini-koefficienten.

$$\Delta G = \sum_{i=1}^m (v_i^1 * k_i^1 - v_i^0 * k_i^0)$$

Vid en samtidig förändring av ett inkomstslags vikt och koncentrationsindex är det inte givet hur ginibidraget kommer att utvecklas. Förändringarna kan gå i samma riktning och förstärka varandra, men de kan också gå i motsatt riktning och motverka varandra. I det senare fallet kommer nettoeffekten bero på vilken av förändringarna, vikt eller koncentration, som dominerar.

Indelning i grupper efter huvudsaklig inkomstkälla

När inkomstfördelningen ska beskrivas med utgångspunkt från olika gruppers huvudsakliga inkomstkällor kan indelningen göras på många olika sätt. I denna redogörelse skapas (de ömsesidigt uteslutande) grupperna i en sekvens som beskrivs nedan. De som inte definieras in i den första gruppen prövas mot nästkommande villkor osv.

⁵ Det finns flera olika dekomponeringsmetoder, men den som analysen i detta avsnitt utgår från presenterades först i Kakwani, Applications of Lorenz Curves in Economic Analysis, Econometrica, 1977. Metoden har sedan vidareutvecklats, se t.ex. Lerman och Yitzhaki, Income Inequality Effects by Income, The Review of Economics and Statistics, 1985.

⁶ Innebörden av begreppet koncentrationsindex förklaras närmare ovan, i avsnittet Ekonomiska mått och fördelningspolitiska nyckeltal.

1. Om individens sammanlagda transfereringsinkomster överstiger arbetsinkomsten väljs någon av följande beroende på vilken som är störst:
 - a. sjukpenning,
 - b. arbetslöshetsersättning/aktivitetsstöd,
 - c. sjuk- och aktivitetsersättning,
 - d. föräldrapenning,
 - e. ekonomiskt bistånd,
 - f. etableringsersättning,
 - g. ålderspension.
2. Heltidsarbetande (om individen har en sysselsättningsgrad på 90 procent eller mer).
3. Deltidsarbetande (om individen har en sysselsättningsgrad i intervallet 1–89 procent).
4. Studerande (om individen uppbär studiemedel och inte arbetar heltid eller lång deltid, där lång deltid definieras som en sysselsättningsgrad i intervallet 50–89 procent).
5. Barn utan egen inkomst (om individen är 0–19 år).
6. Övriga, dvs. de som inte har placerats in i någon kategori ovan (t.ex. hushåll som av olika skäl saknar både arbets- och transfereringsinkomster).